

Revista Noua

Anul II Nr. 2(11) / februarie 2005

Fondată de Bogdan Petriceicu HASDEU la 15 septembrie 1887
Seria a patra, editată de Cercul literar «Geo Bogza» și Fundația «Hasdeu»

CĂRȚI CARE AU SCHIMBAT LUMEA

«Schimbarea lumii. Lumea este o ordine sub lumină, un *kosmos*; lumea omului - cea pe care trebuie, de fapt, s-o avem în vedere - este ordinea luminată a umanului, cosmosul ordonat și luminat în centrul căruia - ca element structural, nu spațial - se află omul.»

«Eminescu nu credea că există așa ceva, că în zadar ne iluzionăm că schimbarea lumii se face cu „frânturi de limbă”. Admitea că, totuși, o carte schimbă *omul* - Evanghelia „blândului nazarinean” - *Noul Testament*. Atunci s-a produs, într-adevăr, cea mai mare transfigurare din existența omului.»

«Există trei mari categorii de cărți: cele care au schimbat lumea într-un sens pozitiv (să amintim doar Biblia și poate că e de ajuns) cărți care au lăsat lumea indiferentă, poate cele mai multe, sute și mii de tone de hârtie îngălbenită, și, cea de a treia categorie, marile cărți negative ale istoriei. Cărți ideologizate până în măduva copertilor. Marile cărți rele, care au împrăștiat ura. Sursele crimei, alibiul lor ultim.»

(O dezbatere în pag. 7-12)

DIN CUPRINS:

◆ **Cronica literară** - Costantin Trandafir - Ion Stratan, în zodia experimentului și inovației ◆ **Poezie** - Valentin Emil Mușat, Ștefan Al. Sașa, Elen Teodora Roncea ◆ **Proză** - Serghe Bucur - **Portretul**, Nicoleta Grozea - **Tabu** ◆ **Mytos** - **Ethnos** - Ionel Necula - **Sentimentul tragic al timpului ca subiect doctoral** ◆ **Enciclopedia Hasdeu** - Dumitru Matală - **Prozator și dramaturg** ◆ **Cadențe reflexive** - Viorel Cernica - **Natura educației** ◆ **CortexT** - Christian Crăciun - **O naștere** ◆ **Fragmentarium** - Theodor Codreanu - **Creștinismul în oglindă (II)** - glose nietzscheene

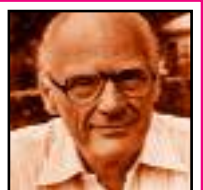
Romul MUNTEANU

«Ne vom duce spre o literatură a inimii, poate chiar și a lacrimilor, în deceniile care vor urma.»

>>>>> p. 5-6

Arthur Miller
Despre moralitate
și rolul public
al artistului

Cărți primite la redacție

Prof. Dr. Francis Dessart - *Reconquista, Eseuri și studii de geopolitică spirituală europeană*, Ed. Carpathia Press, București, 2005
Valentin Emil Mușat - *În căutarea titlului pierdut*, Ed. Viitorul Românesc, București, 2004
Eugen Axinte - *Avatarii din Casa Cuvântului*, Ed. Orator, Brasov, 2004
Virgil Diaconu - *Diminețile Domnului*, Ed. Paralela 45, Pitești, 2004
Viorica Nica-Nedeșan - *Antrenarea creativității prin Teste de literatură română*, vol. I, Ed. Dacia Felix, Câmpina, 2004
Dr. Artur Silvestri - *L'archetype des "moines scythes", Quatre «heures astrales» dans le Byzance parallèle*, Université Francophone Internationale, Bruxelles, 2005
Artur Silvestri - *Apocalypsis cum figuris, Sept nouvelles fantastique et un épilogue*, Centro Culturale Copto-Ortodoxo, Venezia, 2005
Artur Silvestri - *Memoria ca un concert baroc, vol. I. Povestiri reale și imaginare din Lumea-de-Nicăieri, Vol. II. Ofrandă aproape fără grai*, Ed. Carpathia Press, București, 2004
Artur Silvestri - *Modelul „omului mare”, Zece convorbiri în amurg cu Antonie Plămădeală urmate de „Douăzeci și opt de scrisori de altădată”*, Ed. Carpathia Press, București, 2004
Artur Silvestri - *Radiografia „spiritului creol”, Cazul Miron Radu Paraschivescu*, Ed. Carpathia Press, București, 2004
Artur Silvestri - *Vremea seniorilor, Vol. I, Scrisori de altădată de la ierarhi și cărturari bisericești*, Ed. Carpathia Press, București, 2005
Ioan Adam - *Zidul și litera*, Ed. Adam, București, 2004
Paul Săn-Petru - *La limita șansei*, Ed. Cartea Românească, București, 2004
Paul Săn-Petru - *Cette course au tranchant de la foudre*, Édition Le Brontosauve, 2004
Constantin Stoica - *Sub semnul fiarei*, Ed. Carminia, Pitești, 2004
Aurel M. Buricea - *Între număr și cuvânt*, Ed. Danubius, 2004
Victor Munteanu - *Locuință pentru strigăt*, Ed. Fundației Culturale Cancicov, Bacău, 2004
******* - *Între sfere*, Antologie a cenaclului "marin Sorescu" al Colegiului Militar Liceal "dimitrie Cantemir"- Breaza, Ed. Premier, 2001

Coperta: Pești - Elena DINU

Umorul, o treabă serioasă

Un argument pentru asta l-a adus (din nou) prietenul Ștefan Al. Sașa, cu volumul «Cuvinte de-alungat tristețea» (rondeluri, balade epigrame), al doilea de versuri umoristic-satirice, după «Forme fixe și... libertine». Lansarea noii culegeri a dezvăluit aceiași dimensiune ludică, zâmbetul ștrengar permanent al autorului, virtuozitatea prozodică, neobosita privire atentă asupra realității concrete, trecută-n versuri vesele nelipsite de accentul satiric. Publicul a reacționat firesc la comentariile și prezentările celor patru-cinci vorbitori, a râs pentru că a avut de ce (și de cine...). Deținător al unor numeroase premii literare de gen (ex. Festivalul Umorului de la Vaslui), colaborator al multor reviste de umor, prezent în antologii, Ștefan Al. Sașa nu dezamăgește niciodată. Numai că, la asemenea întâlniri, se mai nimeresc și "gazetari" din cei veniți la vânatoare de "șușe și bârfe", pentru care realitatea are chipul zugrăvit de ei, iar nu acelape care-l vede și-l înțelege fiecare om normal. Dar ei se vor pierden negura trecutului,... dacă nu cumva Sașa îi va nemuri în versurile sale scilpitoare.

AGENT

Semnal

Viorel Cernica
Fenomenul și nimicul, proiectul fenomenologic - concept și aplicații, Ed. Paideia, Buc., 2005

Julia Hasdeu
Opera poetică / Oeuvre poétique
 ediție bilingvă, studiu introductiv de Jenica Tabacu, postfață de Ionel Opreșan, Ed. Saeculum I.O., București 2005

Ștefan Al. Sașa
Cuvinte de-alungat tristețea, Ed. Premier, Ploiești, 2005

Fundația Hasdeu înființată în 1991

Cod fiscal 7735840
 cont RO18 RNCB 3910 0000 2507 0001
 editează

Revista Nouă

Redacția:

Constantin Trandafir (*director*), Florin Dochia (*redactor-șef*), Serghie Bucur, Viorel Cernica, Christian Crăciun, Lidia Nicolae, Jenica Tabacu, Emanoil Toma, Ioana Ursu

Materialele se trimit cu mențiunea «Pentru Florin Dochia» prin fax 0244-306.107 sau 0244-336.291, prin e-mail revista.noua@4x.ro sau florindochia@yahoo.com sau prin poșta la Casa de Cultură «Geo Bogza», str. Griviței, nr. 95, cod poștal 105.600 CÂMPINA, jud. Prahova.

Contact la tel.: 0788-324.975 sau 0244-336.774

Acest număr apare și cu sprijinul
**CONSILIULUI MUNICIPAL
 CÂMPINA**

ISSN 1223 - 429X 15.000 LEI / 1,5 lei

Materialele nepublicate nu se înapoiază. Responsabilitatea pentru conținutul textelor aparține în exclusivitate autorilor.

Revista se poate procura de la chioscul **Muzeului Literaturii Române** (București) și de la redacție.

Tiparul executat la **PREMIER Ploiești**

Ion Stratan, în zodia experimentului și inovației

Constantin TRANDAFIR

Nu e locul a explica de ce antologia *Biblioteca de dinamită** a lui Ion Stratan face obiectul unei scurte resuscitări, oarecum tardive, dar trebuie spus că are destinația de a sluji comentariului contextualizat al cărții mai recente, *Țara dispărută***. Este acesta pretextul pentru a identifica (iarăși!) poziția poetului în tablou și, întrucâtva, reiterarea situației lui ierarhice. La fel, e de căutat o constantă stilistică în această neistovită voință experimentală. Căci există, negreșit, o coerență de fond dincolo de meandrele traseului, cu schimbări de dicțiune pentru legitima aspirație de înaintare și creștere. Poetul nu disprețuiește unitatea, dar refuză tiparele și-i convine mobilitatea, „un coridor de oglinzi fenomenologice” (Traian T. Coșovei).

S-a bătut monedă multă pe tema apartenenței sau nonapartenenței lui Ion Stratan la optzecism. Ba este trecut printre protagoniști, ba printre eretici. Nu cred că această situație ambiguă e pusă la cale de însuși poetul *Ruletei rusești*; ea s-a născut în mod natural, după regula apropierei și despărțirii, dar ține și de structura intimă. Începuturile sale stau sub semnul acestei generații, nu doar cronologic, prin „strategii” comune și prin spiritul de fond. L-am auzit și l-am citit cum vorbește cu mare simpatie despre generația '80 „din care fac parte”. Într-un interviu numește nu mai puțin de 31 de „colegi” și se scuză pentru omisiuni din neatenție. Și, cu toate acestea, deși e din fire foarte prietenos și comunicativ, nu-l ademenesc grupările. De aceea s-a retras la Ploiești într-un fel de cvasi-izolare, unde poți pătrunde și tăifăsuși în voie, dar fără excese. Ascetul n-are legături directe cu congenerii, prin cenacluri, colocvii, întâlniri ritmice etc. Și mai e un lucru știut: generația '80 n-a fost o congregație monolitică, ci mai mult o stare de spirit, mozaicală, fiecare în felul lui. Repet faptul, devenit loc comun, că, fără să fie, într-adevăr, disident, Stratan pune, de la început, mare preț pe metaforă ca latură a onestității creatoare în lirism, Poezia înseamnă cunoaștere, iar metafora - una dintre căile ei regale. Și nu refuză nici sublimul, atât timp cât poezia exprimă profunzimea ființei, experiența sacrului și a condiției umane. Figură aparte face și față de șaizeciști, cu câteva excepții, mai aproape simțindu-se de Nichita Stănescu și Cezar Baltag. Și-i mai prețuiește pe „clasicii”, cum le zice, Mihai Ursachi, Cezar Ivănescu, Petre Stoica, Șerban Foarță. Ceea ce-l desparte mai hotărât de confrăți este aplecarea către poezia de cunoaștere, inițiativă, hermetică. În vreme ce comilonii s-au pornit să invadeze realul, autorul *leșirii din apă* s-a situat pe poziția intermediară între simbolistica imaginară și simbolistica realului, de unde și percepția unei zone mai criptice și conceperea, până la un timp, a unor poeme sau a unor părți de poezie „barbiene”. De pildă, *Hermes* are contiguități cu

Ritmuri pentru nunțile necesare, Oul dogmatic ș. a. Și mai e vizionarismul poemelor sociogonice și cosmogonice, e drept, fără stilul prea „înalt” al (neo)modernismului; cu simboluri, arhetipuri și idei, viziuni, deliberare, construcție, pe linia Mallarmé-Ion Barbu-Ștefan Aug. Doinaș-Nichita Stănescu: „Cât stam în preajma obiectelor / Nici prea aproape, nici prea departe // Obiectați și obiectivi, ceea / ce nu știm că este // În afară de o entelehie // a formei” (*Altă lumină*).

Și se mai deslușește o disponibilitate oximoronică ieșită din comun: „Nu mă voi sătura niciodată de apă / Devin setos și m-ascund după sete / lăsând cuvintele să prejudece // fără să vreau, lucrurile se / lipesc de timp atât de bine încât / mă bucur că trăiesc în tine, memorie” (*Desfacerea*). Poezia lui Stratan se sprijină mult și oarecum statornic pe ceea ce se numește, cu o vorbă cam prețioasă, dinamica recesivă, altfel spus, pe coliziunea estetică a metaforei. E acea tendință perpetuă de înnoire, cu menținerea sub observație a paradigmei. Pus mereu în funcțiune, experimentul caută dublul impact, alternanțele: apolinic și dionisiac, idee și imagine în cuvânt, ezoteric și pitoresc senzorial, gravitate și dezinvolură, melancolie și exuberanță, metafizică și cotidian, viziuni esențiale și parodice, aventuri spirituale și existențiale, curgere și irepetabilitate, cuvânt și tăcere, prezență și absență, viață și moarte. Se poate continua așa multă vreme. Cât privește formula poetică, ea oscilează între comprimare și divagație. Caracterizarea succintă: „privire limpede și dublă”. Ion Negoitescu distinge poezie pură de suprarrealism, dar precizează poetul, nu pe direcția dicteului automat, ci a „conduitei sintactice”. Structură duală, cu extensie proteică, Ion Stratan intră în rezonanță cu Bacovia, se întâlnește în experimentele sale cu câteva zvonuri argheziene, se află adesea în apropierea lui Dimov. Își recunoaște întrevederile cu Poe, Wallace Stevens, Cummings, W. S. Merwin. >>>>

>>>>

Solitudinea și firul existențial, cu „reîntoarcerea tragicului” în ipostază „degradată”, îl alătură orizontului creator bacovian. A făcut, cum declară, „un pact secret cu Bacovia, am pornit asemenea cavalerilor, și ne-am sprijinit reciproc prin scutul unui epigraf, unei dedicații, unui citat, unei intertextualități și unei solidarități de spirit...”

S-ar putea spune că tema creației monopolizează discursul, în numele textualismului. Optzeciștii sunt, mai toți, scriitori cu bună știință de carte. Unii chiar fac parte din categoria numiților *poeta doctus*, spețe ale (post)modernității. Între aceștia, pe loc înalt, se află Ion Stratan, care, în mod normal, nu știe ce este poezia, dar cunoaște bine cum este ea. Ba, la un moment dat, încearcă și o aproximare a acestei himere: „Poezia e un risc ontologic și aventură a expresiei”. Sau, metaforic și ironic: *Poezia e o catedrală în care intră mai multe persoane decât ies de acolo*. Poetul nu scrie versuri, ci drumuri esențiale din exercițiile sale neobosite: „ca și încercarea de a merge / a scrie se întâmplă cu adevărat / la început o singură dată // De aceea, nu scriu versuri, scriu / drumuri, care nu vreau să se piardă / în exercițiu...”

*

Volumul mai nou, *Țara dispărută*, dă la iveală, izbitor, efortul de regenerare continuă. Trei coordonate intră în concurs: viața, timpul, cuvântul. În definitiv, „jocul existenței” solicită și mai intens exercițiul pe terenul realului, pecetluit, însă, pe tradiție. Registrul se îmbogățește într-o polifonie programatică și inventivă: epic, descriptiv, colocvial, laconic, aforistic, digresiv, simbolic, elegiac, mereu melancolic, sceptic, sedicios, sarcastic: „La Sibiu l-am întâlnit în optzeci și / șase pe Domnul Mircea Ivănescu / care m-a întrebat dacă știu ce înseamnă / «kaufen» - și eu am avut un motan / și știu ce-nseamnă grija pentru aproape / toate ființele, cum se înțelege din text” (*Învățând toamna limba germană*). Anatomia melancoliei cade sub incidența parodicului și ludicului cu chipurile lor diverse, de la jocul creației la jocul cu descompunerea și deformarea. „Cartograful” pune în scenă un spectacol trist și burlesc, unde ironia discretă ori incisivă deține rol relativizant. Și tot artele poetice primează. Stratan e un sentimental, dar nu unul în accepția strict psiho-fizică, ci unul al nostalgiei punctului luminos la care cată să ajungă în poezie, prin experiment estetic. Sentimentul nu-i decât un „bumerang”. Alchimistul ostenește în faimosul „laborator” pentru a exersa neconținut structura liricii (post)moderne. Nu e numai decât perceperea realistă și sincronică a lumii, ci aceeași tendință a formei ca deformare. Totuși, inserțiile în realitatea cea mai palpabilă nu cad în prozaism factice, deși narativul preia inițiativa, iar „personajele” sunt ori, cele mai multe, livrești, ori cele de toate zilele.

În ciclul italic („*Roma, oraș deschis*”, „*Roma, caput mundi*”, *Pisicile Romei*, *Roma, locul comun*, „*Mamma Roma*”, „*Vacanță la Roma*”) exultă un *banchet* cultural-istoric, tot mai melancolic, amar și arcimboldesc. În reprezentăția supraaglomerată este invocat și Virgil Mazilescu și, mai ales, tatăl mitic-demitizat, fără ecou psihanalitic, dar așezat, potrivit grilei cunoscute, între simbolul autorității/valorii și cea mai simplă umanitate. Realitatea brută se încrucișează cu realitatea livrescă și cu

cea imaginară. Deschiderea Romei lasă loc, pe lângă avalanșa faptelor de cultură din „patria Silviei”, personajelor și locurilor, îndeosebi din actualitatea autohtonă: mitul lui «Nicu», bunicul fost preot în Basarabia, Sibiu, Ploiești, biserica armenescă, Borsecul... Și, o năstrușnică provocare „enciclopedică” a... dicționarului, acum și dintr-un singur text, numai cuvinte care încep cu litera *b*: „bob”, „burta chelului”, „bogomilismul ploii”, „bomboană”, „bogdaproste”, „bomfaierul străzii”, „borangicul sumbru”, „epoca de bronz”, „bonetă”, „bonjurismul trândav”, „bântuie”, „bonapartismul” etc. „Realul deghizat în emoții” capătă alură carnavalescă.

Sacrificând voit unitatea absolută stilistică a poeziei, fără să piardă consecvența structurală, experimentul continuă parcă mai laborios să suprime liniaritatea. Ion Stratan e cucerit acum tot mai mult de multiplicitate, pe care o caută în realitatea imediată, în puterile cuvântului și ale formelor, Diversitatea e dusă până la diversiune și divertisment, gândindu-se, probabil, la dictonul care zice că varietatea delectează, ceea ce, în cazul de față, exclude orice urmă de frivolitate. Cuvintele sunt scoase din inerție și puse la treabă cu o voluptate de gourmet. Stratan știe ce rol are „fabricarea”, „magia limbajului” ca impuls genetic al textului liric. „Alchimia cuvântului”, posibilitățile combinatorii ale limbii înseamnă creație în limbaj. Poetul pune stăpânire pe cuvinte, le mobilizează „prin ciocnirea inegalităților”, iar, mai nou, ludicul intervine și la acest nivel creator. Poetul se joacă, demiurgic, inclusiv jocul de cuvinte, veche și plăcută îndeletnicire a poetului nostru. Din *Țara dispărută*, câteva: „Ei nu știu că Ofelia / nu-i o felie de șuncă presată”, un poem e scris „cu pană de inspirație”, „pantalonii bufanți / bufi, moșteniți de fii, de la fanți”, „muzica sferelor de influență”, „nimic s-a certat cu nimica” (nichitian!), „Răscrucea e-o cruce”, „luciri și lucii și lustre”, „garnitura de cartofori”, „vitta e vittoria” etc. Și, din nou, referențialitatea și autoreferențialitatea pun stăpânire pe frâiele textului. Poetul scrie despre „ce au devenit cuvintele” într-o carte fără final. Toate poemele sunt puse într-o „ramă de cuvinte”. Neosuprarealismul său, repet, adoptă un bun comportament sintactic: „În orașe, realitatea e existentă: // De acolo pornesc atâtea vocabule, în insulele Tuamotou sau Toubenai, de acolo / în Vanuatu sau Bioco, în Chagos // Cuvintele se înscriu la sporturi extreme / Și alunecă, se întind, sar și urcă // (...) Forma lor e o dreptate în sine, devenind după legi / pe care doar Cronos înainte de moarte le știe...” (*Roma, locul comun*).

E o lume care „rezolvă viața «la mișto»”, unde mii de versuri nu mai pot alina sufletul. Și totuși, poetul nu se dă în lături de la o nevinovată complicitate. Prin migrarea în diferite zone ale lumii (uneori împreună cu Lucian Vasilescu, Marin Mincu, Sebastien Reichmann, Alexandru Mușina) se produce actul comunicării între realitate și literatură, adică încărcătura gnoseologică, poeticul bazat pe sinceritate și pe dorința de a crea ceva nou, neconvențional.

* *Biblioteca de dinamită*, Editura Cartea Românească, seria nouă Hyperion

** *Țara dispărută*, Editura Noul Orfeu, București, 2003

Evenimentul și cartea

Cred că, înainte de a vorbi despre puterea cărții (unei cărți) de a schimba lumea, trebuie lămurite alte două lucruri: ce înseamnă "schimbarea lumii" și în ce constă puterea "reală" a cărții. Dacă ne vom fi lămurit în privința acestor două probleme, vom putea spune ceva cu sens și despre "temă". Sau - lucru încă și mai bun - nici nu va mai fi cazul să vorbim.

Schimbarea lumii. Lumea este o ordine sub lumină, un *kosmos*; lumea omului - cea pe care trebuie, de fapt, s-o avem în vedere - este ordinea luminată a umanului, cosmosul ordonat și luminat în centrul căruia - ca element structural, nu spațial - se află omul. Nu știu, însă, dacă putem vorbi despre om pur și simplu, făcând totală abstracție de orice relație a sa cu Altul. De fapt, întreaga istorie a "lumii umane" ne învață că omul este om, sau, pur și simplu, este ceva, numai ca relație: cu sine, cu lucrurile, cu divinul. Dacă acceptăm aceasta, atunci e limpede că schimbarea lumii înseamnă schimbarea relației dintre om și om, a celei dintre om și lucruri și a celei dintre om și divin. Desigur, este vorba aici de survenirea unui "eveniment" prin care umanul își arată altă față, așa încât ceea ce este el ca sine însuși, adică prin cele trei raporturi, se modifică profund (are loc o "transmutare"). Când una dintre cele trei relații este transmutată, și celelalte se schimbă; în final, omul însuși este altfel.

Trebuie să recurgem acum la memoria istorică. De ce? Pentru că omul își ține socoteala vieții individuale și a celei grupale în memoria sa. Ce se întâmplă în viața unui om, nu este obiectul discursului de față; ne interesează ce se întâmplă în viața grupală, adică în istorie. (Uneori, e drept, ceea ce se întâmplă unui om poate primi extensia istoriei.) Recurgem la memoria istorică cu scopul de a descoperi un temei pentru ideea posibilității schimbării înlauntrul modului omenesc de a fi. Temeiul nu trebuie să fie un gând, eventual o prejudecată onorabilă, ci un fapt (un "eveniment") care să dea seama de întregul rost uman, de însăși rațiunea de a fi a omului.

Relația cu divinul a fost transmutată de două ori: Căderea și Calvarul (cu vorbele Fericitului Augustin) constituie evenimentele acestei transmutări (fără a fi vorba de o limitare a acestor două evenimente la creștinism; ele pot fi numite altfel în alte contexte spirituale, pot chiar să fie proiectate în viitor, fără să fie vorba despre o de-naturare a lor). Prin cel dintâi eveniment, omul a încălcat o poruncă, încercând să cunoască ceea ce nu i-a fost dat să știe; în cel de-al doilea, omului i s-a oferit șansa de a se mântui prin credință. Nu ne interesează aici rostul diluat, extins, al acestor două evenimente. Dar ce se întâmplă în celelalte două relații ale omului, datorită Căderii și Calvarului? Pe scurt, putem spune: omul s-a pierdut pe sine prin cel dintâi, iar cu lucrurile, el va avea o relație privilegiată: divinul și semenii vor fi "priviți" ca lucruri. Omul s-a regăsit pe sine, prin cel de-al doilea, dar nu a fost în stare să se recunoască, așa încât divinul, semenii și lucrurile însele vor conta, mai departe, drept lucruri.

Relația cu lucrurile (e vorba de o relație directă, nu intermediată de alta) pare să fi suportat tot două transmutări: la apariția "filosofiei" și la constituirea "științei moderne". Prin cel dintâi eveniment, omul a căpătat îndemnul de a cerceta lucrurile prin rațiunea sa, pentru a le descoperi propria rațiune de a exista ca "lucru"; prin cel de-al doilea, omul a căpătat dreptul de a

cerceta lucrurile în așa fel încât întemeierea "naturală" a fiecăruia să fie pusă în evidență, rațiunea umană fiind doar instrumentul acestui act.

Dar ce a făcut omul cu sine, în mod direct? Sau ce a făcut cu sine, trăind evenimentele din relațiile sale cu lucrurile și cu divinul? Până acum, nimic! Problema este dacă chiar poate face ceva. Fiecare om cu sine, da! Dovezile sunt la îndemâna oricui: poate fi luată în seamă însăși viața personală. Există chiar șansa ca fiecare să sufere transmutarea relațiilor omului cu divinul și cu lucrurile, devenind, cum spune filosoful danez Kierkegaard, "contemporan" cu evenimentele, în așa fel încât el să fie Omul. Dar omul ca atare, cel "generic", a făcut ceva cu sine, în mod direct? Cum spuneam, nu cred că a făcut ceva. E drept, a ajuns de câteva ori până în preajma sa, dar a ratat evenimentul cu putere de transmutare a chipului său. Poate că, deocamdată, i-au fost deajuns cele patru evenimente din relațiile sale cu divinul și cu lucrurile.

Puterea cărții. Neîndoielnic, oamenii de carte acceptă ideea despre o anumită putere a cărții; e firesc, deoarece ei sunt ceea ce sunt datorită acesteia. Ca și în cazul evenimentelor transmutante survenite istoric în relațiile omului cu divinul și cu lucrurile, vorbim și în cazul cărții despre puterea acesteia de a schimba viața unui om sau de a-i schimba unui om cursul viețuirii. Poate că și noi, cei ce schimbăm acum câteva gânduri, suntem în posibilitatea de a face aceasta datorită unei (unor) cărți. Dar are cartea o putere care să transmute omul în alt chip? (E vorba despre omul ca atare, omul-generic, cum l-am numit, impropriu, mai sus.)

Cartea este instrument de subzistență, de supraviețuire; de suportare a vieții rătăcită de propriile-i coordonate; cele patru evenimente pot fi "zugrăvite" de carte; aceasta poate da seama de un eveniment, dar nu constituie ea însăși rostul evenimentului și nici măcar substratul sau "instrumentul" lui. Pentru "mine", da! Pentru "dumneavoastră", la fel: cartea ne dă însăși măsura umanității pe care o închidem în individualitatea noastră. Dar nu putem spune la fel pentru omul așezat într-un chip printr-un eveniment (precum cele despre care a fost vorba mai sus). Totuși, pe lângă rostul "individual" (la nivelul individului) al cărții, aceasta mai are unul, cu totul semnificativ pentru însăși condiția umană: cartea amintește evenimentul. Ea este un suport al memoriei celor petrecute în mod esențial pentru om. Tocmai de aceea, puterea cărții trebuie gândită numai în legătură cu puterea unui om de a re trăi un eveniment. De aici și inutilitatea cărții-obiect, dar și rostul cărții-subiect extins până la rațiunile modului uman de a fi în propriul chip prin eveniment. Tot de aici, poate, și evaluarea ierarhică a cărților în funcție de puterea lor de a da seama de un eveniment.

Iată de ce se scriu cărți: aparent, pentru că unii dintre noi trebuie să vorbească, fiind într-o fază a evoluției lor spirituale în care nu pot să tacă din gură (rostul spuselor acestora ține de propria "definire", delimitare, în primul rând, apoi de relațiile cu semenii), în fapt, pentru că unii dintre noi simt, alături de presiunea interioară a evenimentului, puterea de a rosti despre el. În felul acesta se luminează o parte a ordinii în care acel om se află, se luminează locul său sub soare cu o lumină venită de la evenimentul ce a intrat în rostire.

În final, o mărturisire. De curând, locul meu în această ordine sub lumină mi-a devenit, pentru o clipă, vizibil datorită unei cărți "mici": *Sic Cogito*, B. P. Hasdeu.

Viorel CERNICA

Schimbări amăgitoare

Cărți care au schimbat lumea? Îmi aduc aminte că Eminescu nu credea că există așa ceva, că în zadar ne iluzionăm că schimbarea lumii se face cu „frânturi de limbă”. Admitea că, totuși, o carte a schimbat *omul* - Evanghelia „blândului nazarinean” - *Noul Testament*. Atunci s-a produs, într-adevăr, cea mai mare transfigurare din existența omului. Mă feresc să spun și *a lumii*, fiindcă lumea și-a continuat drumul ei, pe care-l cunoaștem astăzi, de care ne minunăm sau ne îngrijorăm, după cum devin lucrurile.

Cu mai mulți ani în urmă, istoricul și criticul literar craiovean Tudor Nedelcea a organizat un mare simpozion, sub egida Fundației Culturale „Scrisul Românesc”, cu genericul interogativ: *Cartea - a patra putere în stat?* Intervențiile participanților și ale altora au fost adunate într-o carte. Din părerile lor reies fel de fel de credințe ciudate, de la optimismul cel mai debordant până la scepticism. Întrebarea se mula după o altă credință - că *presa* ar fi *a patra putere în stat*. Deci cărții i-ar veni locul *cinci*. Dar, dacă ne luăm după *Biblie*, am putea decide lesne că trebuie să-i recunoaștem cărții *locul întâi*. Pentru lumea creștină, evident, fiindcă pe evrei i-a ținut *adunați* în diaspora cartea lor sfântă - *Tora*, iar pe musulmani i-a schimbat și i-a ținut laolaltă *Coranul*. Vorba vine *i-a ținut laolaltă*, fiindcă și aceștia s-au rupt în tabere dușmane ca șiiții și sunniții, încât americanii le pot face acum istoria cu mijloacele „democrației” celei mai „blonde”, căci vechiul principiu *dezbină și stăpânește* a rămas de neștirbită actualitate.

În istoria umanității, există destule texte și chiar cărți care au produs transformări mai mult sau mai puțin locale, europene sau chiar globale. Mă gândesc la *Manifestul Partidului Comunist* de la 1848 datorat lui Engels și lui Marx, la *Mein Kampf* de Hitler. Asemenea exemple ar putea fi găsite în filozofie, în știință etc., lucrări datorate unor Platon și Aristotel, Bacon, Kant, Hegel, Einstein ș.a. *Don Quijote* a însemnat o cotitură în romanul european, *Divina Comedie*, în cultura italiană, Shakespeare în cea engleză, Eminescu la români etc. Se spune că *Suferințele tânărului Werther* de Goethe a declanșat un val de sinucideri. *Contractul social* de Jean-Jacques Rousseau ar fi textul care a provocat Marea Revoluție Franceză de la 1789. Astfel de exemple ar putea demonstra că forța spiritului primează în fața celei materiale dar antiteza spirit-materie nu mai are credit în mentalitatea modernă și postmodernă, după cum nici credința în conceptul de *progres*. Și atunci, putem conchide că, de fapt, schimbările în istorie se datorează unor *personalități accentuate* ca Alexandru cel Mare, ca Napoleon, ca Petru cel Mare, ca Lenin sau ca Hitler. Acum, „eroul” care a schimbat istoria, de la 11 septembrie 2001 încoace, pare să fie un alt „demon” - Osama bin Laden, unul care, de astă dată, lucrează dintr-o ascunzătoare. Și el o face în numele unei cărți - *Coranul*.

Dar constatăm de fiecare dată că schimbările aduse de cărți și de personalități în lume (exceptând Evanghelia) sunt *prefaceri în rău*. Alexis de Tocqueville, Eminescu, Claude Lévi-Strauss au sesizat că în lumea de aici acționează două forțe stranii, contradictorii: cu cât

progresul pare mai evident, cu atât *omul se degradează* mai rapid, degradând, o dată cu el, natura. Altfel spus, *entropia* e cu trei pași mai înainte decât *negentropia*. Și atunci adevăratul rost al cărții (dacă ea poate avea un asemenea rost) este *nu să schimbe lumea*, în sensul de a o face să progreseze, ci, dimpotrivă, să încetinească procesul. Așadar, gloria adevărată a unui intelectual este să fie *reacționar*, așa cum s-a vrut Eminescu și cum, de altfel, a și fost etichetat cu multă sângețenie, dar, din păcate pentru etichetatori, nu spre lauda poetului, ci spre compromiterea lui. E de tot hazul, de exemplu, să-l vezi pe Virgil Nemoianu scriind articolul demolator *Despărțirea de Eminescu*, adică îndemnând la aruncarea publicistului în coșul de gunoi al istoriei, sub pretextul că e, între altele, și *reacționar*, iar, pe de altă parte, într-o carte ajunge la sănătoasa concluzie că menirea intelectualului e să fie *reacționar*, în contra progresului cu orice preț al lui Cațavencu: „Progresul deplin, nestânjenit și linear reprezintă drumul cel mai scurt spre stagnare și moarte.

Grafică de Elena DINU

Această tendință este împiedicată, întârziată și, de fapt, contracarată de reacția unor gesturi creatoare” (Virgil Nemoianu, *O teorie a secundarului*, Ed. Univers, București, 1997, p. 210). În cazul lui Eminescu, însă, Nemoianu s-a comportat ca un *ideolog*, iar nu ca un filosof. Or, toate cărțile care își propun să schimbe lumea sunt, cu preponderență, *ideologii*. Așa că mai profitabilă mi s-ar fi părut o discuție despre cărți care și-au propus să *nu schimbe lumea*. Căci, zice același Virgil Nemoianu, *presiunile reacționare* sunt „un factor foarte sănătos, absolut necesar - și totodată salvator - al istoriei în degingolada ei către declinul inevitabil care decurge din desfășurarea potențelor istorice și din reducerea lor la realități mult mai înguste.” (Ibidem, p. 54)

Mă întreb ce-a făcut inteligența românească biruitoare în revoluția din 1989? S-a opus ea „*progresului*” nebun dezlănțuit de noile elite politice? Nici vorbă, ea a luat parte la festin. Nu e de învățătură că singurul *disident* veritabil pe care l-am avut, Paul Goma, nu s-a putut întoarce în România, fiind acum cel mai blamat, cel mai singur și mai înfrânt, undeva, la Paris, bolnav și sărac? Și totuși, a scăpat ieftin, de vreme ce n-a fost îmbrăcat în „câmeșoiul de forță” eminescian.

Theodor CODREANU

O carte poate fi un cocktail Molotov

În mod destul de simplist, o recunosc, cred că există trei mari categorii de cărți: cele care au schimbat lumea într-un sens pozitiv (să amintesc doar Biblia și cred că e de ajuns) cărți care au lăsat lumea indiferentă, poate cele mai multe, sute și mii de tone de hârtie îngălbenită, și, cea de a treia categorie, marile cărți negative ale istoriei. Cărți ideologizate până în măduva coperților. Marile cărți rele, care au împrăștiat ura. Sursele crimei, alibiul lor ultim. Am în vedere doar două, chiar dacă sunt sigur că sunt mai multe: *Capitalul* de Karl Marx și *Mein Kampf (Lupta mea)* de un anume Adolf Hitler. Ambele cărți au creat istorie, fiind nu numai niște simple cărți, ci depășind cu mult acest statut nobil și destul de inofensiv pentru a se transforma de-a lungul timpului în arme de distrugere în masă. Curios lucru, o carte în postură ignobilă de focos nuclear. Însă, în mod cert, acestea două au făcut mult mai multe victime decât toate bombele nucleare din lume, inclusiv cele două care au fost detonate în Japonia. Cum este posibil ca un obiect de cultură să fie atât de pervertit? Ce a determinat această transformare? Cele două cărți au destul de multe puncte în comun, dar și diferențe importante. Au fost scrise de doi germanici, doi exilați, Marx în Marea Britanie, la Manchester, iar Hitler, nu atât de departe de târgul său natal din Austria precum Marx, dar suficient pentru ca exilul voluntar să-și pună amprenta asupra destinului său. În capitala Bavariei, la München, Hitler s-a stabilit după pierderea primului război mondial de către Imperiul German al lui Wilhelm al II-lea, oblojindu-și rănile pentru care fusese decorat cu Crucea de Fier. Tot acolo a fost scrisă și cartea pe care el a făcut-o celebră (observați că nu această carte l-a făcut celebru, cum se întâmplă de obicei în lumea spiritului, poate și pentru că el nu avea nimic a face cu această lume pe care a disprețuit-o, ci el, prin cariera sa fulminantă, a atras celebritatea asupra avortonului său spiritual, căci, dacă nu ar fi ajuns Führer-ul celui de al treilea Reich, probabil că nimeni nu i-ar fi cunoscut cartea). Cei doi mai aveau în comun și germanitatea dubioasă. Marx provenea dintr-o familie de evrei, trecută la lutheranism. Și Hitler se pare că ar fi avut ceva sânge evreiesc, dar chiar originea lui austriacă i-a creat probleme, căci Austria era periferică lumii germane, mai ales după destrămarea Imperiului condus de dinastia de Habsburg.

Cum și-au scris cărțile cei doi? Adolf Hitler a făcut-o în închisoare, ca urmare a participării la Puciul de la Berărie, din noiembrie 1923, care a avut loc în München. Motivul? Ocuparea Rhenaniei de către francezi și belgieni. Publicată la ieșirea din închisoare, în 1925, cartea s-a dovedit a fi un eșec. În 1926, a apărut cel de al doilea volum, care, de asemenea, nu a rupt gura târgului. Marx a muncit mult mai mult la principala sa lucrare, *Das Kapital*, aceasta fiind, până la urmă, rodul a 30 de ani de studiu atent al formelor de producție capitalistă din Marea Britanie, cea mai dezvoltată societate din secolul al XIX-lea. Marx chiar

credea că primul volum va fi un succes la public, de pe urma căruia ar fi putut să scape de sărăcia în care se zbătea. A fost extrem de dezamăgit, ca orice scriitor, de altfel, când a constatat că volumul s-a vândut în doar 1.000 de exemplare. Marx nici nu a mai apucat să-și publice celelalte trei volume ale lucrării sale, ele apărând postum, sub îngrijirea lui Engels, după notele lăsate de Marx. Dacă ambele cărți au cunoscut un eșec editorial la puțin timp după lansare, nu același lucru se va întâmpla de-a lungul istoriei, ambele devenind best-seller-uri totalitare, căci ambele au început să se vândă atunci când statul totalitar, nazist și comunist, era instaurat, iar cele două cărți trebuiau a fi cumpărate, una din condițiile supraviețuirii.

Două cărți scrise de doi oameni atât de diferiți, dar și de apropiați. Amândoi revoluționari-agitatori de profesie. Marx implicat în mișcarea socialistă, alungat din țara sa natală, agitând spiritele la Paris și Bruxelles înainte de a ajunge în Anglia. Adolf Hitler, tipul revoluționarului absolut convertit la constituționalism pentru scurt timp doar pentru a prelua puterea și a schimba profund sistemul Republicii de la Weimar, ajuns pe culmile puterii, făcând din Germania o forță, determinând declanșarea celui mai sângeros război cunoscut de umanitate, adulat, detestat, demonizat, sinucigându-se în ruinele Reich-ului său de o mie de ani. Spre deosebire de Hitler, Marx a cunoscut faima doar postum.

Ambele cărți propun o viziune destul de clară, poate mult prea clară, ascuțită precum lama unui briceag din oțel german, asupra istoriei și evoluției speciei umane. Concluzia lui Marx este simplu de rezumat: clasa muncitoare trebuia să ia locul burgheziei capitaliste datorita legilor evoluției istoriei, la fel precum rasei germanice a arienilor trebuia să i se facă loc, cu mult respect, în Europa (un loc atât de strâmt!) și în lume. Ambele cărți au provocat eliminarea altora de pe piață, căci atât naștii, care au avut *Mein Kampf* drept carte de căpătâi, cât și comuniștii, bine instruiți la școala Partidului, unde erau bine îndoctrinați cu extrase din *Capitalul* lui Marx, au considerat că acele cărți care contraveneau celor două trebuia pur și simplu să dispară. Și au acționat în consecință, unii aprinzând ruguri demonstrative, iar alții topind cărțile confiscate. Nimic mai oribil decât arderea unor cărți în numele altor cărți, considerate „superioare”. Nimic mai nobil decât să faci pușcărie pentru că la tine acasă s-au găsit volume interzise, care aveau alt punct de vedere decât cel decretat oficial.

Analiza poate continua, dar nu asta mi-am propus. O carte putea determina reacții uriașe în trecut, mă întreb dacă mai poate fi cazul acum?! Mă îndoiesc că o carte își va mai pune amprenta într-o manieră atât de radicală asupra lumii, precum au făcut-o cele din trecut. Condiția indispensabilă de care un cititor, oricare ar fi el, are nevoie este discernământul și, în subsidiar, destul de mult bun-simț. Dacă cei care au citit lucrările evocate mai sus ar fi avut discernământ, poate că nu s-ar fi ajuns la crime, la o barbarie ideologizată și generalizată, precum a fost cazul în celebrul secol al extremismelor, iar acum, omenirea, cine știe, poate că ar fi ajuns pe Marte...

Codruț CONSTANTINESCU

Abonament și carte-lă

Moto: *Carte iubită, fără de folos,
Tu nu răspunzi la nici o întrebare.*
Tudor Arghezi

Recunosc, am căzut în propria capcană. Propunând tema numărului nu mă gândisem la ce pericole mă expun. În fond, trăim într-o prezumție de aroganță ce ne este indusă de un sens al cuvântului literatură care datează de numai câteva sute de ani și este covârșit de alte înțelegeri, mult mai vechi. Dar noi nu-l știm decât pe acesta. De aceea nu pot începe decât cu o propoziție tranșantă, care să ne coboare din nori: nici o carte de literatură n-a schimbat lumea! Poate vreun destin individual, asta da, dar numai atât. Cartea, de la tăblița de lut zgâriată cu stilul, până la papirus și „porosul în folio” nu are deloc a face cu „literatură”. Ea închide în tainicele-i semne cu totul alte scopuri și himere. Nu suntem oare contemporani cu lupta între două Cărți, poate într-adevăr dintre acelea - foarte puține - care au răsturnat condiția umană: Biblia și Coranul? Și câte exemple mai putem adăuga la acestea: poate Iliada și Odiseea pentru întemeierea spațiului elen și, prin urmare a Europei, poate Vedele într-un alt spațiu cultural. Poate Capitalul? Și restul? Unde sunt Sofocle, Dante, Shakespeare, Goethe, Balzac, Baudelaire, Dostoievski? Autori, cu toții, de Cărți. Mari. Dar nici unul ajungând la Cartea, nu știu dacă aceeași, la care râvnea Mallarmé.

O vorbă înțeleaptă ne sfătuiește să ne temem de omul unei singure cărți. El devine un fanatic prin care se revarsă în lume intoleranța. Nu am încredere în oamenii care vor să schimbe lumea printr-o carte. Ei au produs marile dezastre ale istoriei. Și privesc plin de îngăduință literatura, ea, ca expresie a „secundarului” nu a provocat niciodată atâta rău ca operele ideologice. Cel mult, literatura „demască” (îmi place acest cuvânt proletcultizat). Pentru că dă jos măștile unei realități prea stratificate. Îmi vine a crede că literatura a început să fie scrisă tocmai împotriva cărții unice. Pentru a salva fundamentala varietate a genomului cultural al umanității. Să nu uităm celebrul sofism al califului Omar I (581?-644) pentru a justifica holocaustul Bibliotecii din Alexandria: dacă toate acele cărți contrazic Coranul, atunci ele trebuiesc arse. Dacă ele sunt de acord cu principiile Coranului, atunci dublează inutil Textul și pot fi arse. Este „argumentul” criminal în spatele căruia se ascund toți zeloții cărții unice.

Forța literaturii stă tocmai în faptul că este de neconceput fără Multiplicitatea ei, uneori haotică, din ce în ce mai haotică, dacă o asemenea formulare este permisă de logică și de gramatică. Astăzi, scriitorul, și deopotrivă cititorul, par oboșiți de această prolificitate cancerigenă a cărților. Și, prin recul, se întorc tot mai mult spre ceea ce le-ar putea da iluzia cărții unice. Chiar dacă ea nu este, în spiritul vremii, decât un surogat. În cele de mai sus, eu

însumi am indus o direcție falsă în raport cu premisele. De ce, de pildă, n-am aminti, printre cărțile care au schimbat soarta omenirii, Elementele lui Euclid, Principia Mathematica a lui Newton, Declarația universală a drepturilor omului, Cugetările lui Pascal, Critica rațiunii pure a lui Kant, Fenomenologia Spiritului a lui Hegel, Teoria relativității a lui Einstein, publicarea hărții integrale a genomului uman? Și fiecare cititor își poate alcătui rapid propria listă. Ceea ce nu este decât o probă indirectă a premisei că nu există, și nu trebuie să existe, o carte unică.

Am trecut de la era cărții la era cartelei. Ea ține loc de orice: de fișă pentru telefon, de cheie pentru intrarea în cameră sau pornirea mașinii, de bani, de buletin personal, de fișă medicală, de abonament pe autostradă șamd. Nu cartea electronică este dușmana cărții, ci cartela. Adică abolirea identității, unificarea, uniformizarea, pseudonimul de totdeauna al morții. Lumea s-a schimbat în ultima sută de ani mai mult decât în toată istoria ei precedentă. Și nimic din această metamorfoză nu s-a datorat vreunei cărți de literatură. Este o lecție de umilitate care îi face foarte bine scriitorului, îl ajută să-și găsească locul într-o lume în care „funcția” lui (în sens matematic) este tot mai greu de identificat. Sau poate nu mai există? Nu cărțile schimbă lumea, ci lumea schimbă cărțile. Lovinescu, păstrându-se cu strictete în perimetrul estetic, vorbea despre o mutație a acestor valori. Atunci ele nu mai pot fi „puncte cardinale în haos”. Demiurgismul grandilocvent al unor scriitori nu poate provoca azi decât lejere zâmbete. Nu mai trăim - totuși - în secolul XIX, pe fericitele plaiuri de vânătoare ale romantismului. Atunci încă se credea idealist într-o preeminență a scriitorului în istorie. Azi, ruptura mi se pare evidentă și a întârzia într-un astfel de mit se vedește complet inefficient. Nu sunt pesimist în ceea ce privește viitorul literaturii, dar îngrijorat/curios în tot ceea ce se referă la condiția scriitorului. Poezia și romanul și-au epuizat de mult toate combinațiile alchimice posibile, proza nonfictivă a explorat toate cotloanele eului, jurnalul a exhibat tot ce se putea exhiba din secretele persoanei, la ce ne mai putem aștepta, în afara unei explorări a farmecului discret al modei retro? Scriem, acoperim spațiile cu semne inutile, care „nu răspund la nici o întrebare”. Pericolul de a visa la cartea unică este capcana în care poate cădea orice scriitor. Capcana totalitară. Există puține structuri ale persoanei mai dedate spre invazia totalitară decât cea a artistului. Visul lui de a scrie Cartea. Sau de a o rescrie pe cea scrisă *in illo tempore*. După care să se miște Lumea. Este un reziduu de mentalitate magică care probabil stă și va sta la temelia oricărui act creator de natură artistică. Sau științifică, distanța dintre cele două este mai mică decât pare la prima vedere. Dezvrăjim, dezvrăjim. Iar literatura nu mai construiește marile narațiuni, ci le deconstruiește. De aceea ea se adresează altui tip de cititor, mai sceptic, mai greu de furat de poveste, pentru că a citit de mult toate cărțile și carnea este tristă. *Hélas!*

Christian CRĂCIUN

Prozator și dramaturg

②

pre deosebire de poezie, pe care, după cum am văzut, o cântărește cu destulă severitate în *Istoria* sa, când ajunge la proză și, mai cu seamă, la dramaturgia lui Hasdeu, G. Călinescu schimbă și el registrul aprecierilor. Și pe bună dreptate! Cel puțin în ceea ce privește nuvela sau "romanțul" *Micuța*, ca și drama *Răzvan și Vidra*, părerile se află de multă vreme la unison. În epocă, de pildă, Caragiale socotea *Micuța* de-a dreptul un *giuvaer*, iar când o publică, în 1896, în revista sa *Epoca literară*, o prefațează sub titlul *O carte rară*. Mai târziu, apoi, numeroși comentatori aveau să se pronunțe despre *Micuța*, cele mai multe dintre comentarii apreciind-o la superlativ. Unii dintre ei au reliefat însăși compoziția sa inedită, realizată prin împletirea ingenioasă a schemei romantice cu

B. P. Hasdeu - fotografie din arhiva Muzeului Memorial

parodia ei, procedeu considerat drept o anticipare a prozei moderne. Că este sau nu, cu adevărat, așa, rămâne, firește, de discutat. Important este că până și Călinescu va trebui să recunoască, ceva mai ponderat însă: "Cea mai bună proză a lui Hasdeu e tocmai aceea din *Duduca Mamuca* (ușor revizuită în *Micuța*) și miră ignorarea ei."

Cele două volume rezervate prozei lui Hasdeu din ediția critică îngrijită de aceeași Stancu Ilin și I. Opișan au apărut tot la editura *Minerva*, numai că la o distanță de 10 și, respectiv, 12 ani față de primul, adică în 1996 și 1998. Se remarcă lesne, și de data asta, aceeași migală și acribie în redactarea notelor și comentariilor, a *addendei*. Se poate constata, de asemenea, seriozitatea și rigurozitatea cu care sunt reconstituite datele de epocă și detaliile bibliografice. Cele două versiuni ale nuvelei deja pomenite sunt așezate, amândouă, la loc de frunte, mai întâi sub titlul *Duduca Mamuca* (1863), iar apoi sub titlul *Micuța* (1864). Prin acest procedeu, cercetătorul are posibilitatea să aprecieze singur ceea ce unii comentatori au botezat, în text, "modificări esențiale", iar alții le-au socotit doar ușoare.

Laolaltă cu ele, își găsește locul cuvenit și romanul *Ursita* (1876), care, chiar așa, neterminat, cum a rămas, a

fost, oricum, considerat o operă ce depășea nivelul obișnuit al scrierilor din epocă. Mai găsim, iarăși, ampla monografie *Ioan Vodă cel Cumplit*, care, prin conținutul ei, este mai degrabă o lucrare de istoriografie, dar editorii au preferat introducerea sa la secțiunea de proză istoriografică. În ansamblu, două volume ce completează convingător imaginea pe care ne-am făcut-o deja despre Hasdeu-poetul cu aceea pe care ne-o facem acum despre prozator.

Punctul culminant al activității de scriitor a lui Hasdeu a fost însă, fără nici o îndoială, dramaturgia. Poate și pentru că în acest punct culminant atât aptitudinile sale poetice cât și virtuțile de prozator s-au întrepătruns într-un mod fericit. Într-adevăr, încă în unele poeme precum *Severin*, *Dumnezeu*, *Ovidiu la gurile Dunării* sau *Dragostea* găsim evidente înclinații către gestică largă și versurile de amploare, cu profunde rezonanțe patriotice, eroice. Unde, dacă nu într-o dramă istorică, s-ar fi putut ele fructifica pe deplin? Tot așa, capacitatea de construcție epică, de interferențe între planurile narrative, vizibile în romanele și nuvelele sale, se regăsesc întru totul în interiorul unei construcții dramatice. Se poate spune, deci, că așa s-a născut *Răzvan și Vidra*, o dramă care era poate chiar obligatoriu să ia naștere, scrisă de mâna lui Hasdeu.

Firește, volumul IV al ediției, apărut sub egida Academiei Române în anul 2003, mai cuprinde și alte piese sau mici scenete: *Trei crai de la răsărit*, o comedie de moravuri îndreptată împotriva bonjuriștilor și a "stricătorilor de limbă", sau *Răposatul postelnic*, o replică la adresa dramaturgiei minore din epocă. Deasupra tuturor, însă, se situează, fără discuție, drama *Răzvan și Vidra*, care a avut, încă din timpul vieții scriitorului, o impresionantă carieră teatrală și care de mult a intrat în repertoriul etern al dramaturgiei românești.

Destinul lui *Răzvan*, robul țigăn eliberat care ajunge domn al Moldovei, pe urmă căpitan de haiduci, pentru a ajunge a doua oară domn, este ilustrativ pentru o lungă perioadă din istoria principatelor române. La rândul ei, *Vidra*, femeia voluntară și orgolioasă, care din umbră întreține ambițiile de mărire ale lui *Răzvan*, a intrat și ea definitiv în galeria personajelor feminine ale teatrului universal, fiind adeseori asemuită cu lady Macbeth. Acestea sunt argumentele fundamentale pentru care, și astăzi, piesa se bucură de aceeași strălucită carieră, și care l-au determinat și pe Călinescu să conchidă, fără rezerve de data asta: "Este una din cele mai bune drame din literatura română".

*

S-ar cuveni poate ca, tot aici, să pomenesc alte două tomuri, ce nu fac parte din aceeași ediție critică, dar se datorează aceluiași doi neobosiți editori. Ele reproduc, așadar în două volume, o selecție din opera poetică și din proza lui Hasdeu și au apărut la Chișinău, în cadrul unei serii de *Scrieri* ce a fost anunțată în 16 volume. Cel puțin evocarea lor aici este justificată de faptul că Hasdeu însuși s-a născut în ținutul Hotinului și a făcut liceul la Chișinău. Lăudabilul gest editorial al îngrijitorilor este dublat astfel de un altul, de rezonanță patriotică.

Dumitru MATAIĂ

Valentin Emil MUȘAT

O ALTĂ ÎNTÂLNIRE DIN PĂMÂNTURI

stăm amândoi: pe podișcă Ilie Moromete
 eu cu spatele de al nopții perete
 legat la ochi cu umbra unor plopi
 fumul iese alene din țigară
 cine să mai aibă răbdare?
 tăcem așezați la capăt de drum
 ce să ne mai spunem acum?
 stăm nemișcați ca dușii
 în țintirim acoperiți de cuvinte
 striviți de o scriitură impersonală
 de necitare
 de necitare
 nici o pasăre pe cerul de iarnă, pe zare
 un abur albastru iese din nori
 râsul duhului sfânt prefăcut în cocori
 nu mai plouă, grâul nu crește
 uscată cerneală, aceeași poveste
 stau în mine ca într-un schit
 căzut în ne iubire și neisprăvit
 ca un termen de comparație
 dintr-o perfectă și repetabilă aberație

omniscientule, vino, coboară,
 pagina următoare e goală

ROMANȚA CRAILOR DE CURTEA VECHĂ

să fugim din municipii de tâmpeală
 și din liniștea obez-a nopții
 când judecătorii sparg himenul de sineală
 aruncând în lună zarurile sorții

să ne bem și mințile când suie
 pe-un măgar de aur luna strâmbă
 peste dealurile vocii a momâie
 cine trage clopotul în dungă

să ne treacă-apoi în catastife
 ca pe datorie să mai viețuim un pic
 mestecând la lumânare hieroglife
 pe-o simbrie totuși de nimic

să mai pipăim firave moaște
 pân'la reînvierea în sixtine
 chei de fum în nepătrunse broaște
 să ne umple sinele de sine

iar în zori când clocotirea piere
 s-adormim în lapte și miere

NO COMMENT

mă cotropise nimicul
 d-l găzduc oliviu, amicul
 mi-a spus când l-am întreat
 ce e prin târg, prin vecini:
 - lume multă, oameni puțini

ȘI DACĂ AȘ SPUNE?

pe câmpul gol al amintirii tale
 trec uneori ca prin sibierii de tăcere
 silabisind aiurea ca și cum
 aș fi bătut în uși de ministere

îmi stăruie pe buze ca un ghimpe
 întors în oasele uitării frust
 sărutul, gara mică și alcovul
 des confundat cu patul lui procust

se coc gutui pe șine de tramvaie
 fânul dospit miroase a cinematografe
 în gara vârstei trenul nu mai face cruce
 în părul lunii plopii nu mai sunt agrafe

și cad absente ploii pe noile trotuare
 un clopot stins parc-ar sări șotronul
 într-o parcare, prin mulțime parcă l-am zărit
 pe vărul shakespeare invocând balconul

fotografii-nvelite în ziarele de seară
 noi explicații pentru-o dezvoltare-ntunecată
 în rest țigări și votcă, CD-uri răvășite
 alcătuiind tăcerea asta netrucată

ÎN CĂUTAREA TITLULUI PIERDUT

curăț porumb, declin substantive
 nu cresc ridichi uriașe și două cămile
 nu am petrecut prin urechile acului
 nici nu citesc aspirina săracului
 știind că îngerii Voronețului
 nu mai râșnesc nici o cafea însetatului
 și drumețului
 uneori însă mai scriu să-mi dovedesc
 mie că-s viu
 înghițitorul de săbii
 cu poftă înfulecă vrăbii
 deseori micul prinț nu este acasă
 are copii? are nevastă?
 geniul nu bate la ușă, trișează
 doar rima se-ncrucicează, se-mbrățișează se-mperechează
 și cine nu-i gata
 doamna aceea îl ia cu lopata

Ștefan AL. SAȘA

Birjar de Molotov

Tatăl meu, birjar de Molotov,
Când încă mai era identitat,
A făcut de vreo cinci, șase ori
Drumul până la lună și înapoi
Folosind stimulente folclorice
Și la popas, distilat de fructe,
Noaptea, dormea cu școala vieții sub cap,
Iar ziua, studia cu autostopiștii
Economie politică și marketing.
Tatăl meu, birjar de Molotov,
Când încă mai era interesat
De venele pietruite dintre sate,
Mă lua cu el să-mi arate
Cum se nasc bornele kilometrice
Din roua dimineților
Și pădurile din humă, după ploaie,
Tatăl meu, birjar de Molotov,
Simțindu-și lumânarea plângând,
S-a culcat cuviincios în barcă
Și s-a dus la garajul biblic,
Pentru revizia sfântă.

Ochiul din vitrine

Ca-n blana unui leu agonizând
Ce-așteaptă anotimpul de pe urmă
Îmi iau din anotimpul toamnei, rând pe rând
Și smirna, și otava ce mă scurmă

Mi-e plumbul în călcăie ca un leșt
Iar căile bătute se declină
Sub pozele cu frunze, ce funest,
Aștern indiferența pe retină

Și crengile cu roade au murit
La capătul cântărilor divine
Înscrise-n amintire, roșu mit
Legându-mă de ochiul din vitrine.

Sunt singur în mulțimea de sub bici
Pescar hemingwayan cu vâsla ruptă
Și cui ascensiunea să-i dedici
Decât unui pion pierdut în luptă

Pe malul depărtat farul s-a stins,
Spălat de neveniri cobor spre cină
Cu încă o poem la cuprins
Și turnul care veșnic se înclină.

Lancea nopții

Îmbătrânesc cu ploaia-n brațe,
Pe-acoperișuri umbre cad
Iar cioclii lumii stau s-agațe
Pe nori, cercei de Țarigrad.

Vin din bejenii luntrii sparte
Și turme goale de păstori,
În filmul zilei, ca-ntr-o carte
Moare eroul, deseori.

Pleșuve crânguri ung argilă
Pe geana lupului bolnav,
Trece de praguri, inutilă
O mască palidă, de sclav.

Nepotolit mi-e încă pulsul,
Chiar dacă fulgeră în gol,
La fel cum pașnic vremii, mulsul
Îi dă terorii lung ocol.

E-o așteptare îngerească
Ce se preschimbă-n joc pe loc,
De parcă nu mai vor să crească
Durerile-mi ce le provoc.

Și astfel, pe concluzii fade
Vânează monștri orizontul,
În timp ce lancea nopții cade,
Plătind coșmarului acontul.

Anonimat

Se-ntunecă-n interior
Sclipiri de tinerete fug,
Vecinii gândurilor mor
Și oasele se frâng sub plug.

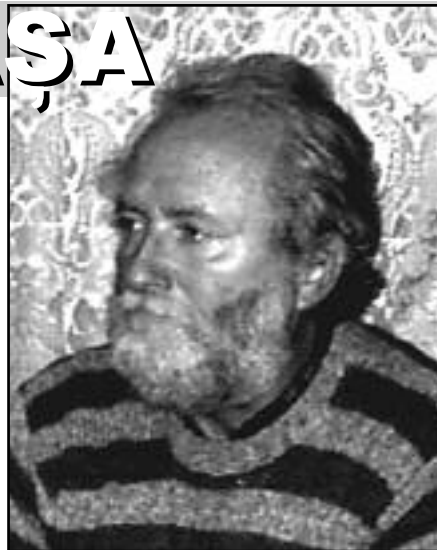
Aud din ce în ce mai greu
Zăpezi bătând la poartă, sec,
Sunt eu și totuși nu sunt eu
Când pe sub glasul lui m-aplec.

Prea lesne înecate-n pas
Pedepsele se smulg din legi,
Iar jocurile au rămas
La curtea regilor betegi.

Gata de drum, dar încă ud,
Prins cu agrafă într-un act
Pe care avocați conclud
Că-i prea târziu și inexact.

Trofee-n colțul vremii tac,
Șerpi nou-născuți fac semne vagi
Pe al cafelelor caimac
Sub care dorm bătrânii magi.

Iar liniștea, adevărat,
Va cerne din nimic, nimic
Etern și sfânt anonimat,
Ce mie însumi mi-l dedic.

La ciroul cu mărtoagele bătrâne

Vreau să vă dau binețe, voi demoni ai tristeții,
Doresc să mă primiți în dansul vostru sacru
Ne-mbăloșat cu fals și ură de esteții
Eternizați pe lista cu iz de simulacru.

Permiteți-mi, vă rog, să joc la matineu
În ciroul cu mărtoage bătrâne și blazate,
Trecând prin cercul spaimei, aprins de Prometeu
Cu glonțul tatuat discret și cald pe spate

Tarifele sunt fixe, succesul este fix
Și dansul ca un cancer selecționat abil,
În marșuri zaharoase se-mbracă orice chix
Pierdut lângă subiectul acestui vodevil.

Lăsați-vă deoparte ciosvârtele de miel
Și porcii-adolescenți în sosuri rafinate,
Torențial să curgă alcool de orice fel
Pe lângă lampadarul cu vechile păcate.

Prea strâmtă e arena și stalul e prea mare,
Vedetele se schimbă sau mor fără motiv,
Rămâne doar trapezul sub scări subsidiare
Pe care-ntotdeauna e tubul digestiv.

Vă spun brusc noapte bună, voi demoni ai tristeții,
Spectacolul continuă, deși s-a stins lumina,
Se năruie-armăsarii, se năruie pereții,
Arena va rămâne, deci nu trageți cortina.

Elena Teodora RONCEA

Premiul special al juriului la concursul literar
«Roșu Vertical», Câmpina, noiembrie 2004

Sunt alta

Cu pleoapele somnambule, frământam cugetele
risipitoare.

Mă reîncarnez imoral
Într-un ciob bizar și plin de
bârfe.

Îmi zdrențuiesc dorul ostenit și prea măgulitor
și mă refac psihologic.

Nu mai sunt acea biată copilă imatură...
Sunt alta...

* * *

Te caut ștersă din condica timpului
sub o piatră amăgitoare, plină de durere.

Nu ești...

Te caut în amurgul vag ce dănțuie liber
cu pasul meu semeț și sărut pacea morții...

Te caut și aprind o lumânare...

Te caut în zadar...

Te caut în sufletul meu și ieși la iveală

Încă nu te-ai dus..

Tot mă domini cu mirosul de adevăr.

Clovn de Ema NEGOSANU

Nimeni, nicăieri

Liniștea-și cântă notele în pirueta irezistibilă
a vântului pictat de viață.

Nimeni nu-și plânge ațâțată de clanul ipocrit
al zâmbetelor;

nicăieri un alt ego impunător ce bântuie
enigmatic

elastică pasiune pentru autodeterminare...

îmi apostrofes talentul și dorm sub coaja
modernă

a unui cinic lirism;

Dorm... și nu dorm...

Doar...

* * *

Plutesc fluturând, încolțită de banii ploii

nemuritoare...

Cuget

și străpung noblețea aburilor cu arcași nobili
de naturalețe

Mă uit în oglinda suspicioasă a succesului
și văd o fire dezinvoltă...

Sunt Eu în prezent: aceeași aură obosită
ce-și uită spiritul acasă.

Portretul

Serghe BUCUR

Preferă în locul liniștii, răcoarea care toată vara s-a întins dintr-un perete în altul, care îi ascuțea auzul, simțind vreme îndelungată cum izvorăsc, limpezi, sunetele. De obicei intră aici când aude pianul, deși nimeni nu cântă la el; în el se adună o muzică pe care apoi începe să o cânte încet, aparent bolnav sărind dintr-o clapă albă pe un grup de două sau trei negre, cu întreruperi și ezitări urmate de bătăi leneșe, nesigure, care se leagă într-o frazare perceptibilă: ușa, cum ar vrea George, nu rămâne nici măcar jumătate întredeschisă, dacă poate pătrunde prin crăpătură un deget, de exemplu arătătorul - care, ca un comandant pare să le adune pe celelalte într-un mănunchi, cu precizia care o uimește pe George, peste claviatură... Cântă o mazurcă, una din acelea pe care ea i le-a inspirat, când privirile lui o iscodeau din colțurile unde se retrăgea cuprins de melancolie. I se părea că îl respinge, că este o femeie uneori ușoară, frivolă, etalând tirade de râs zgomotoase, provocatoare; de unde atâta forță ieșită din talia pe care ar fi cuprins-o cu mâinile lui - întrebare din nou fără răspuns și azi, când au petrecut deja o noapte în același pat, desprinsă dintr-o frământare dureroasă în care se amestecă certitudinea cu îndoiala. A câta oară (caută un Do diez minor) se lasă pradă acestei obositoare nedumeriri, dacă George se află în odaia alăturată, în fotoliul lui răsturnată, citind din domnul de Balzac!... A, impetuosul acesta, încornoratul atâtor femei ale Parisului, gata să i se arunce în brațe, dacă au pe unde pătrunde - Laure, soră-sa, îl păzește cu ferocitatea câinelui de casă, o cucerise pe George cu prilejul vânătorii din pădurea Tuilleries, iar când a auzit de *Tinerețea* lui Etienne Deperdieu, se pomenise furat de „japoneza” Sand, simțindu-se în primejdie deodată cu relația lui cu mademoiselle Hanska!... Ce anume l-a indignat - și atunci a jurat că o va ține (se va ține) la distanță, rândurile domnului Hugo, spicuite dintr-o cronică publicată într-un ziar de seară, după lectura căroră a avut senzația că simpatia ei i-a infuzat o gelozie greu de stăpânit... I le-a citit chiar lui, tulburat, pradă ironiei ce ar fi aruncat-o cu toată satisfacția în urechile mici și senzuale, mereu acoperite de podoaba capilară precum noaptea de neagră, mătăsoasă, răsfirată cu evantaiul care-i acoperă fața ca o cală, pe jumătate. Domnule Chopin, iubita dumitale rănește nu numai prin excelența delicateții și a frumuseții ființei sale, ci și prin ecurile stărnite de ultimul său roman! Gândește-te dacă am ori nu dreptate, căci - de ce aș ascunde ceva care mă irită! - George Sand cochetează cu toți bărbații, indiferent cât de mediocri sau merituosi sunt, datorită calităților distinsei doamne a dumneavoastră, în definitiv indivizi lipsiți de orice sclipire inteligentă! E așa de insistentă în curtoazia dumneaei că, zău, mă ispitește s-o iau drept model în scrierile mele! Balzac.

Bolnav? Transpiră noaptea, mai ales, simptom de care Clara Schumann i-a povestit că l-a încorsetat și pe Robert până când a închis ochii. O sudoare ca gheața de rece, doamnă George, care, ciudat, chiar monstruos, îi întunecă mintea. Închizându-se în camera lui de lucru îl găsisse a doua zi înțepenit în pat, fără memorie... Totuși, compune, altminteri nu se explică foile cu portative scrise, e drept în

mare grabă, cu multe ștersături... Și dedicații inspirate de dumneavoastră, lady Wieck!, îndrăznise George să-i replice, cu vădită plăcere, ceea ce afla din zvonurile cele mai selecte. Friederich e mai degrabă un orgolios, artistul care ascunde o mare sete de tandrețe, știți probabil că m-am lăsat pradă pasiunii ce mi-o arată de câțiva ani și acum locuim împreună...

Felicitările au măgulit-o.

Era mai în vârstă decât fiica profesorului de pian din Dresda și parcă o invidia pe exuberanta prietenă la care cel mai mult prețuia mâinile; își puneă cu insolentă la încercare imaginația, să priceapă ce raporturi sau ce fel de relații determină și pun în mișcare degetele peste clape, într-o logică uimitoare, clape din care izbutnea o muzică atât de profundă răscolind-o cu armonii și ritmuri pentru ea inexplicabile. Enigma rămâne enigmă și în familie. Cum nu poți să-mi spui de ce scrii ceea ce scrii și cum scrii, zâmbise

Friederich, luându-i palmele într-ale lui, pe neașteptate surprins de curiozitatea lui George, așa nu îți pot detalia miracolul ce construiește o melodie, un lied, o sonată, scumpa mea! Să ne mulțumim cu gândul că de acolo, de sus, harul cel sfânt ne hărăzește simțirea și voința întru lucrarea ce ne fură cu neștiința pătrunzătoare ca o presimțire!

Prin fanta dintre ușă și toc ajung aici și alunecă nevăzut, peste faldurile rochiei, sunetele pianului; când languroase, nesigure pe anumite întinderi de timp, când ferme, iscând fracțiuni de tristețe abia mascată, cu pauze în care le așterne pe portativ. Sunetele se leagă în fraze reluate în șoaptă și cad în timpanele ei ca umbrele frunzelor ce se desprind, afară, din crengile ulmului pe care servitorul a pus ochii să îl taie... Bărbații noștri, lady George, sunt capricioși, vor să-i iubim și ziua și noaptea. Nu vă spun o noutate (și aici Clara Wieck parcurge claviatura, de la grav la acut, picurând în aer un cristalin acord, un simplu Re ce reverberează în cameră prelung; George Sand îi învelește mîinile cu o candoare exaltată) dar știu că maestrul Chopin este entuziasmat de Garibaldi și că voiește să îl cunoască! Atunci când vorbesc despre revoluțiile ce, slavă Domnului, scutură Europa, de la 1789 încoace, Robert mă prinde de gură și mă sărută îndelung astfel să nu mai amintesc de așa ceva; nu-i place politica, dragă George Sand! >>>>>>>>>>>>

Proză

Hakim Omar Khayyam

Rubaiyate

Traducerea *Rubaiyator** lui Omar Khayyam (1040-1124) a fostă făcută, prima dată în Europa, abia în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, în engleză, de către Eduard Fitzgerald, și astfel reputația marelui persan crește la nivel mondial. Au urmat, apoi, numeroase tălmăciri. În limba română, începând din 1930 cu... compozitorul Ionel Fernic, urmat de Al. T. Stamatiad, George Papa, George Dan, Otto Stark, Paula Romanescu. Și abia acum, integral, a fost adus în limba română de dl. Geo Olteanu, om de cultură solidă și cu spirit rafinat și de rară vivacitate. E de prisos să mai spun că tălmăcirea la care mă refer aici dă la iveala cele mai clare atribute ale tălmăcitorului, talentul epigramatic și acribia. Cele 377 de catrene în versiunea lui Geo Olteanu "prind", la noi, cel mai fidel puterea epigramatică și profunda viziune poetică a lui Khayyam, nu îndeplinesc o simplă funcție de translație sau de "traditor". Și, astfel, avem de-a face cu un poet *viu*, adus printre noi din urmă cu aproape o mie de ani. Geo Olteanu scrie și o documentată introducere, făcându-l pe Khayyam și mai mult "contemporanul nostru". Din biografia lui, cu tribulații intrate în legendă, reținem faptul că numele "principal", Khayyam, al celebrului matematician, astronom filosof, poet, înseamnă "confectioner de corturi", ceea ce era tatăl său, că la vârsta de 17 ani deja avea profunde cunoștințe în foarte multe domenii, că a avut diverse funcții onorifice bine remunerate pentru a putea

cerceta și a-și consolida pera științifică și literară.

Trecând peste latura științifică (atenție, matematicieni, astronomi, biologi, medici etc.), să reținem contribuția literară care conține elemente de filosofie și de "sociologie", cum am zice noi astăzi. Pe vremea aceea, filosofia se confunda cu mitologia și cu poezia, domenii nediferențiate. Cugetătorul-poet are ca supratemă Creațiunea, existența umană ca entitate cosmică. Surprinzător, pesimistul de fond proclamă principiul trăirii intense a clipei: "Privind atâtea rele sub bolta ce se-nvârte, / Privind la lumea care de prieteni s-a golit, / Cât timp poți fi tu însuși ce-o fi să nu te-ncânte, / La ieri nu te întoarce, «azi» trebuie trăit". Khayyam are două lucrări literare cunoscute: *Cartea de Anul nou* și suita de catrene - *rubaiyatte*. *Rubaiyul* (un catren cu o singură rimă, în versurile 1, 2, 4, al treilea fiind alb, are ritm variabil, măsura să fie mai mare de 10 silabe) exista în lumea arabă înainte de Khayyam, dar el i-a dat strălucire și faimă mondială. Tematica este în special erotico-hedonistă, filosofică și morală: "Plăcută-i ziua-n care nu e nici cald nici rece / Și norii spală praful depus petrandafiri / Privighetoarea cântă și nu mai vrea să plece / E timpul băuturii și-ai dulcilor iubiri". Sau: "O gură de vin este atât de valoroasă! / O mie de vieți face carafa pântecoasă / Iar cârpa care șterge pahare și stacane / Face mai mult de-o mie din sfintele turbane". Alte epigrame exprimă scepticismul ironic față de posibilitățile omului de a ajunge la adevărurile supreme, revolta împotriva in justiției sociale, a destinului orb.

* Editura Printeuro, Ploiești, 2004, traducere de Geo Olteanu.

Tr. CONSTANT

Aurel M. Buricea

Între număr și cuvânt

Pentru că Aurel M. Buricea este profesor de matematici, nimeni n-a scăpat ocazia de a-l trece în familia lui Ion Barbu. Adevărul e că există, vrând-nevrând, "întâlniri" pe criteriul invocării unei terminologii de specialitate și al unei poetici predominant intelectuale. Numai că traseul barbian duce către un "clasicism" helenistic și către pitorescul balcanic de unde nu dispăre viziunea simbolică a Heiadei. Aurel M. Buricea menține această relație "între număr și cuvânt", ipostaza pythagoreică a descifrării esenței lumii în Număr, dar nu încearcă să descifreze misterele siderale, ci adoptă mai mult o cale intim-senzorială și o stare de neliniște metafizică, de tristețe și suferință. La acest nivel, Blaga pare să-l influențeze, cel din *Lada somnului* și *În marea trecere*, și nu numai aici. Aurel M. Buricea stăruie în meditație neguroasă, în elegie declamativă.

Sonetele (căci pare să se fi fixat în această veche, riguroasă și luminoasă specie) se sprijină pe revelația și puterea Cuvântului. Numărul se umanizează prin cuvânt, iubita e îndemnată să învețe algebra care, la rândul ei se înmulțește existențial. Eros și Thanatos se confruntă în ființa lumii și a poetului ca două componente inseparabile. Tensiunea dintre ele creează o stare de tragică ambiguitate. Puritatea angelică e asaltată de răul ontologic, ambele dimensiuni, prinse în metafore

surprinzătoare de certă plasticitate. "Setea de cer", "livada visurilor", cântecul, mugurii, rodul, ninsorile de miresme, "razele de stele" se confruntă cu pustiul, lacrima, durerea, bezna nopții, prohodul, "viscol de umbră", "aripa frântă", moartea. Ca la V. Voiculescu, îngerii sunt chemați să protegiască firea (v. *Cartea cu îngerii*). Dar cel mai intens e resimțit "negativul" existențial. Poetul se tânguie, se roagă către divinitate, numai credință fără tăgadă. Numărul pare a lăsa loc doar logosului adunat într-un repetat lamento: "materia cenușă se va face / trăim în apocalipsă cu firea / ca un ghem, se strânge nemărginirea / ziua de dincolo nu se desface // razele înghețate, se sparg în gând / au orbit sorii sub geana vederii / nu simt timpul din cauza căderii / în neant se aud îngerii plângând". Dincolo de cuvinte ard semne din cer și iubiri regeneratoare, se petrece taina adormită în amintire, "visul unui vis visat de Dumnezeu". Însuși poetul poartă masca unui înger, e un înger căzut și duce prin lume o damnațiune nevindecabilă: "Eu port masca unui înger uneori / trec prin satul meu natal ca un gropar / arunc din mine noaptea lopeți de var / vin zorii și văd în vis grămezi de sori // de multe ori am dat de piatră verde / am ars-o prea des într-un cuptor de dor / de-am rămas pe lume sărman călător / și-un deal sacru în negură se pierde". Poetul își dorește liniștea eternă în locul sfințit din satul natal, în Bărăgan. E un testament de melancolic lirism.

* Editura Danubiu, Galați, 2004

Dan TRIFARU

Un cititor rural aruncat în democrația culturii

Revista *Nouă* ne este adresată *nouă*, după cum cred că o va fi și conceput îngânduratul meu vecin, Hășdeu - iar eu cred că acesta a fost numele lui real, pe care nici el însuși nu vrea să și-l comenteze, nici măcar atunci când stăm amândoi pe prispa casei și fumăm, cufundați în tăcerea eternă, câte o țigară „Carpați” ce ne amărăște cu poveștile ei înecate în concretul imaginației. Sigur că nu ni se dovedesc nici utile și nici transcendente conceptele despre structura materiei, pentru omul care aspiră, smerit, la ceea ce ar trebui să fie realitatea, și nu la concretul ei debordant de speculații, iar Bergson este conceptual abstract și neconsolat de natura liberă a omului situat între limitele logicii. Cum se naște un poem și cum se naște un pom? Cezar Ivănescu, monstrul delicat al gândirii, al gândirii atotcuprinzătoare ancorat în iubirea ontică, ar putea răspunde, dar el își asumă, ca Eminescu, drama nașterii verbului „a iubi”. Atât despre genii! Nu au ele nevoie de statutele noastre mărginite de cunoaștere. Constantin TRANDAFIR, criticul pe care eu îl iubesc pentru trufia lui de a descoperi, ca la Gellu Dorian, câte o definiție: „Poesia... / lecția cea / de zi cu zi, ca viața.”, se ocupă cu mare pasiune de intertextualitatea și de textualismul lumii, dar dincolo, în grădina postmodernistă, zac tot acele rochii uitate pe marginea patului! (Să crăp, da' nu mai știu al cui vers este acesta! Dar ce mai contează?! S-o fi înscris și el în dimensiunile cosmosului [versul!], dar mi-a excitat atenția „viața poeziei”). Poate avea poezia o viață? Când se naște ea și când moare?! O, Doamne, „sub coroanele arborilor tineri”, vorbim despre „căile pragmatice și adecvate timpului în care trăim...” „Mda!” suspină Cezar Ivănescu, uitând să precizeze că, sub cerul lui pavat cu stele, noi trecem, temători, cu umbrelele deschise deasupra capetelor, răstimp în care *nouă* ne plouă în conștiințe cu metafore... dar nici eu nu mai sunt ca atunci „când eram mai tânăr și...” Și cred că are dreptate: „...artistul se purifică”, da! Ion Stratan are revelația misterului, care rămâne în continuare intact! Ajunge! Am înțeles! În „Note despre lectură”, Constantin Călin notează: „Vânează înțelesul, patinează, cu gâfâieli, peste cuvinte.” Viorel Cernica despică firul în patru, înghesuit de elefanții civilizației (de divertisment). Dar, până la urmă, are dreptate: este vorba de fapte sufletești!

Liviu Ioan Stoiciu este și el, până la urmă, autonom în gândirea lui filosofico-positivă: „Dumnezeu cu mila!” Salut, Ioan Stoiciu. Este adevărat: „Versurile se scriu singure!” Theodor CODREANU notează despre istoria spiritului uman: „subcultura”!, dar nu o compară cu normele necesare gândirii. Florin Dochia trage concluzii interdisciplinare: „Pe când cititorul poate alege.” Sau: „Se știe că o carte are tot atâtea fețe câți cititori!” Florin Dochia ar putea defini și natura aleatorie (har Domnului!) a lipsei de har, vrând să ne descrie nivelurile posibile ale lecturii, cu concluzia logică „Nici un nivel, nici o lectură!”, pentru că reciproca se anulează prin definiție pe ea însăși, nefiind adevărată: „Nici o lectură, nici un nivel...”, pentru că, la nivelul nivelurilor, lectura este „o criză a culturii și a cititului”, despre care „nu se poate vorbi”! Vasile Ioan Ciutacu, poet sensibil, notează peste posteritate propria lui întâlnire cu poezia „în afara întâlnirii amândurora / într-o ploaie de iunie”

pe o pagină de cer reflectat în oglinda fântâniei din sat. Fântâna fiind o intuiție senzorială a universului născut la sat, parfumurile devin „pulberi senine-n moara lunii.” Îi sărut mâna poetei Violeta Berbaru pentru acest vers și pentru că *valurile se mai sparg prin pierdute paradisuri*. „Spre primăvară, s-a întâmplat buclucul cel mare. Era tot o noapte neguroasă, de tăciune; beznă s-o tai cu cuțitul.” Thalia Mușat scrie dens, amănunțit, cu detalii poetice, deși proza ei pare a fi un jurnal, o înșiruire de amintiri. „Așa a și fost”, zice scriitoarea. Ionel Necula creează „un pretext pentru întâlniri clandestine”. Cităm o frază mai ancorată în realitatea noastră șubrezită de visuri mai halucinante ca niciodată: „Napoleon Crețu a fost de părere că Occidentul va acorda ajutor economic țării noastre numai cu anumite condiții, printre care și aceea a alegerilor libere și supravegheate de occidentali.” Nu știm dacă Petrovici a reușit să-și aleagă pictorul. După „Un erudit, un gânditor și un artist”, Paul Zarifopol - articol care echilibrează gândirea științifică a revistei, „În sfârșit, ne întoarcem la idilă...” și citim despre stăpânirea uvrierilor în țara în care „intelectualii sunt în primejdie”. Nu sunt, pentru că poezia - zice Raluca Neagu - „poezia se silește a-și găsi locul între transcendență și contingentă” și, continuă maestrul Constantin TRANDAFIR, care îmi face onoarea de a mă considera prieten, „vibrația interioară... poate e ninsoarea... sunetele se prăbușesc în mine... ce greu e să mă șterg pe față.” Ioana Ursu scrie despre poetul Geo Olteanu: „însingurarea își face loc ceva mai serios!” Aici este definiția exactă a calului albastru și a femeii ce nu vrea să fie iubită, pentru că nu poate! La Viorel Cernica m-a izbit în moalele capului „maidanul de frunze” care, desigur, se referă la „natura destinului”. Christian Crăciun este la fel cum îl știam: „autoficțiune, violență, valoarea literară și pacientul uitat într-un colț al sălii de așteptare care se cheamă secolul XXI!” Gherasim Rusu TOGAN teoretizează noțiunea valorii sugestive a blestemului rural. Închiși într-o lege a talionului, oamenii au viziune tabuizantă. Ca să simplificăm, putem spune că oamenii se supun *conștient* conceptului cauzalității - „ca factor iremediabil”. Studiul este științific. În final, Florin SCARLAT trage concluzia acestui demers substanțial emotiv în favoarea culturii: „Dar, dacă îmi cereți să citesc o carte, ca exemplu al teoriilor voastre, cinstit, n-o voi deschide.” Nici noi, care avem de partea noastră revista *NOUĂ!* Și, pe când le vom citi în revistă pe Aleksandra Vatamanu din Botoșani, Cristina Dobreanu din Galați, Alexandra Șerbana din Câmpina, Nicoleta Grozea din Breaza, Teodora Elena Roncea din Ploiești, însoțite de ilustrațiile talentatei graficiene Lidia NICOLAE, căreia îi sărutăm mâna cu care ne desenează emoții în suflete?!
Al Dvs.

Ion LILĂ - cititor rural din Provița de Jos

Nora red. - Mulțumim excelentului prozator/poet Ion Lilă care, cu lectura sa atentă și simpatetică, ne întreține curajul de a stăru. Avem atâtea semnale bune, sincere și autorizate, încât nu ne interesează privirea de sus a unei gazete provinciale (valoric vorbind), nici nu stimulează vreun dram de înfumurare.

Creștinismul în oglindă (II)

(glose nietzscheene)

Theodor Codreanu

Nu alerga după fericire, ci las-o să alerge ea după tine. Ai grijă să nu te prindă, căci fericirea e femeie.

*

Zarathustra se vrea cel mai necredincios dintre necredincioși. Mai mult, îl caută pe unul mai necredincios decât dânsul, ca să se bucure de învățătura lui. Dar nu-l găsește.

*

Zarathustra nu s-a târât niciodată în fața celor puternici. El a fost dintotdeauna pe Muntele Măslinilor. Și pretinde că n-a mințit niciodată.

*

Zarathustra nu e suficient de sărac spre a-și permite să facă pomeni. Are oroare de milă.

*

Ca și Iisus, Zarathustra vine să înalțe pe omul căzut. El zice că-l înalță la *supraom*. Le reproșează creștinilor că n-au făcut nimic să-l înalțe pe om. *Supraomul* ar fi, față de om, ceea ce-i omul față de maimuță: «Odinioară erați maimuță, iar acum omul e mai mult maimuță decât însăși maimuța.»

*

Religia lui Zarathustra e telurică, iar nu uranică. Speranțele cerești i se par otrăvitoare.

*

Supraomul e oceanul de pe pământ, fiindcă oricâte murdării ar veni spre dânsul, rămâne curat.

*

Omul e definit ca o *punte* (iar nu un *țel*) între maimuță și *supraom*, «o frânghie întinsă între dobitoc și *supraom*». Acesta e singura mărje a omului.

*

Virtutea e voința de a trece puntea dintre dobitoc și *supraom*.

*

Revoltat pe uscăciunea romano-catolicismului și a protestantismului, Nietzsche pare a se comporta ca un *isihast*, dar în oglindă. În centrul religiei sale stă *inima* care se irosește, care «dă pururi și nu vrea să păstreze ceva».

*

«Iubesc pe cel a cărui inimă se revarsă până într-atât încât se uită spre sine însuși și până acolo ca toate să fie în el: astfel toate lucrurile vor ajunge *povârnișul* lui.» Omul singuratic al lui Nietzsche este călugărul Dan-Dionis al lui Eminescu.

*

Omul e norul întunecos; fulgerul - *supraomul*.

*

Ca și Eminescu, Nietzsche are mai multă încredere în puterea de cuprindere a copilului decât în adultul căzut. *Supraomul* viețuiește lângă copil, dar și Cartea Sfântă zice că nu te vei mântui, dacă nu vei fi ca un copil.

*

Mântuirea creștină trece prin *străpungerea inimii*, prin pătimire și lacrimi, prezente și la Eminescu: «De zece ori pe zi trebuie să te pre amărăști tu însuși: e dovada unei osteneți

puternice și e macul sufletului.»

*

Teama lui Nietzsche e că Dumnezeu e o plăsmuire a omului, «o nebulie așa cum sunt toți zeii». Poate să fie chiar nebunia lui Nietzsche.

*

Nietzsche a încheiat pariul cu trupul. Cel sănătos. S-a pus în primejdie să uite *sufletul*. El crede într-o înțelepciune a trupului superioară rațiunii. Vede în preoți pe defăimătorii trupului și, de aceea, le refuză statutul de *punte* către *supraom*.

*

Ironie: detestând cerul pentru teluric, Nietzsche vorbește despre *supraom* tot în termeni de *înălțare*.

*

Dumnezeul lui Nietzsche se ivește dansând, ca Shiva al indienilor. Asta i-a plăcut și dănțitorului Caragiale. «N-aș putea crede decât într-un Dumnezeu care ar ști să dănțuiască.» Dănțuirea în zbor.

*

Înălțarea lui Nietzsche seamănă cu un copac, care - cu cât e mai înalt - cu atât are înfipte mai adânc în pământ rădăcinile.

Nietzsche credea că pământul e plin de *oameni de prisos*, care au stricat viața. Aceștia trebuie alungați din viață la „groznița «vieții veșnice»”. Se pare că aici a fost auzit de Hitler. Dar Nietzsche nu era un războinic de felul falsului său discipol: «Nu sunteți îndestul de mari să nu cunoașteți ura și pizma.»

*

Statul e întruparea minciunii, pus în slujba oamenilor de prisos: „Statul e pretutindenea unde toți înghit otrăvuri, bunii și răii, statul e unde sinuciderea pe îndelete a tuturor se numește «viață»”.

*

Prietenia nu există între robi. Și nici între tirani.

*

În femeie, ar zace un orb și un tiran deopotrivă. De aceea, femeia n-are vocația prieteniei, ci numai pe aceea a dragostei. Zarathustra are prejudecata orgolioasă a lui Adam de a învinui pe Eva de neascultarea poruncii.

*

Zarathustra suferă de agorafobie: „Unde încetează singurătatea, începe piața publică, și unde începe piața publică, începe deașijderi zgomotul marilor comedianți și bâzâitul muștelor veninoase.” Aici, religia lui Zarathustra nu mai seamănă cu a înaintașului său Diogene Câinele, deși descinde din butoiul acestuia. Lubește doar butoiul, nu și piața publică.

*

„Fugi, prietene, fugi în sihăstria ta: te văd strivit de muștele veninoase”. Dar adevărații sihaștri se retrag rugându-se pentru lume. Părintele Stăniloae nu putea concepe că există răul în oameni. Două modele în oglindă: *supraomul* și *sfântul*.

Natura educației

Viorel CERNICA

Dumnezeu a trecut în afară de sine pentru a ne chema pe noi de la cele dinafară la cele dinlăuntru.

Prelucrare după Augustin

Nu-i trece mult unui ins abia născut, să-i zicem "Om", până ce capul i se umple cu toată cunoașterea din necunoașterea noastră. Trece, desigur, destul de mult - pentru unii, timpul unei vieți este insuficient - până să învățăm necunoașterea din toate cunoștințele pe care le căpătăm de la alții (prin educație, desigur). Minte albă a lui "Om" se înnegrește, fumegă, se prăpădește după noutățile noetice (mai puțin poetice) curgând pe multe "canale de informație" asemenea apei pe canalele ... de irigație. Minte roșie se îngălbenește, putrezește, se sulemenește: are în ea întreaga înțelepciune a strămoșilor, încapsulată în câteva vorbe de duh. Minte verde ca iarba crudă se maronește, dospește, se coace: gata, insul cu mintea neagră-galbenă-marō a devenit om în toată firea prin firele încurcate ale firii omenești. De ce vă mirați? "Om" a avut maeștri minunați, scufundați printre scaieții lotului de pământ cu care a venit pe lume (cu care fiecare dintre noi vine pe lume). L-a arat... și l-a cules. Munca magistrului său este muncă grea de agricultor care a refuzat - și va refuza întotdeauna - mecanizarea. (Asta ar dori el, magistrul, de fapt; și astfel răspunde dacă este întrebat de cineva în legătură cu metoda proprie. Însă, chiar așa să fie? Încercăm să-i zărim metoda, stând în apropierea lui; sau, mai bine, intrând în pielea lui.)

Insul cu mintea neagră-galbenă-marō, însuși "Om", este "o persoană cu mintea întreagă", adică sănătoasă. El se află la capătul "școlii". Cât va mai trece pentru a dobândi și certitudinea primului adevăr însușit, prin educație, anume că pomul din fața noastră este un pom și nu altceva? Adevărul, deprins pe când mintea lui era albă-roșie-verde, trebuie dublat de certitudine: tot de la maestrul său cunoaște această regulă. Or, lui îi trece prin minte, uneori, că acest pom, noaptea, este o coloană de lumină spre miezul întunericului. Totuși, pomul din față nu este decât un pom. Cum l-ar socoti maestrul, dacă i-ar mărturisi îndoielile? Cu ce evaluare pentru cunoștințele sale s-ar alege, dacă maestrul ar afla, fie și numai despre o undă de îndoială strecurată în mintea (sau poate sufletul) lui, atunci când, contrar regulilor, ia pe cont propriu "problema aflării în afară a pomului din fața noastră"?

Cât va mai trece pentru ca "Om" să dobândească și certitudinea primului adevăr însușit, prin educație, anume că pomul din fața noastră este un pom și nu vreo coloană de lumină spre miezul întunericului? O! - mi se spune - astfel de interogații nu se rostesc: nu cumva te-ai format - tu, evaluatorul needucat - la școala scepticilor, care pun la îndoială și certitudinea existenței de sine? Pomul din față este pom! Desigur! Gândesc: cum să nu fie mirosul plăcut al margaretei? Sau chipul ușor bronzat al pădăiei? Și cum nu, cercul pătrat din mintea mea de acum? Dar cercul din mintea lui "Om", care tot pătrat este?

Lume nebulă cu știința plină de bolboroselile somnambulilor în miez de noapte! Lume sterilă, fără putința de a oferi noile cunoștințe așteptate de la începutul veacului, cunoștințele care înnoiesc omul! Lume plină de cunoașteri de toate felurile, pentru toate gusturile noetice (mai clare, mai peltice)!

Poemul naturii. Lumina, pătrunsă greoi printre frunzele dese ale pomilor din grădină, se îndoiește de mijloc și încălzește, dintr-o parte, trunchiul viguros al unui lucru. Ochiul zărește lucrul; urechea, în tăcere, zărește sfoara privirii întinsă către lucru; pielea mea aspră doarme mai departe; pielea mea catifelată simte tăcerea urechii; mintea zărește lumina îndoită de mijloc și aruncată către trunchiul aceluși lucru. Și toate la un loc au adăugat: este!

Noemul naturii. Dar cine este? Lucrul sau lucrătorul? Ochiul sau ochiosul? Învățătura își reia ciclul; educatorul este pregătit să-și ofere serviciile: amintirile despre lumea nebulă, lumea sterilă, lumea plină..., despre ochi, urechi, piele, minte și altele; dar mai presus de toate, despre lucru: cum l-a zărit ochiul său, urechea și pielea sa, mintea dintâi sau cea de pe urmă; toate acestea sunt cunoștințe vandabile pentru maestrul; iar "Om", e ochi și urechi (și minte). Trebuie să vadă și el, ucenicul, ceea ce vede limpede maestrul: lumina căzând din înalt, pomul așezat în fața lui, cu tot ce are el: rădăcini, trunchi și coroană, oamenii învățând, de la maestrul lor, cum să vadă văzutul.

Își privește învățătorul pe sub sprâncene; îi vede bărbia prelungă, ochii spălăciți, fruntea deschisă, cu puțin păr în creștet. Are îndrăzneala să pretindă despre sine că este atât de frumos, încât educatorul ar trebui să nu-l slăbească din priviri. Totuși, educatorul parcă nici nu știe de prezența sa acolo, pentru învățătură. Nu cumva ceea ce fac oamenii, "activitatea" lor, își ia natura de la oamenii înșiși? Eu cred că da. Și mai cred că natura educației este natura însăși a celor care se educă sau educă: are bărbia prelungă sau tăiată brusc într-o parte, ochii de o culoare clară sau spălăcită, cu păr mai mult sau mai puțin, răspândit pe tot capul sau numai pe o parte a sa; și mai are - natura educației - priviri pe sub sprâncene. Este ca "Om" și ca educatorul său, pregătiți pentru actul învățării.

La umbra merilor în floare se învață mai bine decât într-o încăpăre din care lipsesc ghivecele de flori. I se vede mai bine educației natura proprie: bărbia, ochii, părul, capul. Mediul în care ea este practică își pune amprenta asupra naturii sale.

Cu timpul, "Om" a învățat să clipească des din ochi când lumina cobora dezinvolt peste coada vreunui obiect din preajma sa. Iar mintea i se ndrepta încontinuu către vorbele rostite ieri, în public, de un om. Ce-și putea dori mai mult? Toate facultățile sufletului îi funcționau ca un mecanism. De aceea s-a prăpădit curând, purtând pe buze două vorbe pe care nu a îndrăznit să le mai spună, căci nu veneau din mecanism. Care sunt vorbele? Nu știu! Oricum, cred că erau legate de educația pe care a primit-o sau de maestrul care i-a predat învățătura cu care clipea din ochi și-și arunca mintea într-o parte. Cine știe? Poate că vorbele acelea țineau strânsă, în înțelesul lor, imaginea cu un pom, coloană de lumină spre miezul întunericului.

Vă întrebați, probabil, de ce vorbesc așa, în doi peri, cu poem și noem, imaginându-mi, de asemenea, o conversație imposibilă. În fond - mi se spune - de unde știți tu toate acestea și, mai cu seamă, Ce temeai ai pentru certitudinea neascunsă cu care îți însoțești Expunerea "științei" proprii despre educația lui "Om"?

Vă spun fără ocolișuri: de la învățătorii mei știu; am avut Mai mulți și toți au fost foarte grijulii cu ceea ce îmi bag în cap. (Cu

Ceea ce îmi bag singur, pentru că n-am fost prea ascultător
La vârsta "acumulărilor", mintea nu mi s-a înnegrit-îngălbenit-

maronit
Suficient, iar mai târziu, când educația trebuia continuată, am fost
Nevoit să-i ofer eu învățătura lui "Om" - chiar lui "Om" -
Pentru că am devenit învățător). Vă îndoiiți asemenea luminii
După trupul învățăcelor puși pe treabă mare? Sau după
Trupul vreunui lucru devenit obiect de învățătură,
Semn că participați, trup și suflet, la educația permanentă?

Educația are o natură instabilă: se mișcă după
Harta mediului în care își așează taraba și după chipul
Celor care o vând și o cumpără.
Vă îndoiiți? Veți fi cuprinși de educație imediat: preferă
Lucrurile îndoite,
Lucrurile aplecate de spate... pentru că ele aduc cel mai mult cu
Educația impecabilă!
Oricum, gata cu pomii din față, coloane sau nu spre
sâmburele întunericii;
Gata cu îndoiala despre existența acestui pom. Educația

actuală
Este mai înaltă decât statura unui om viguros
Sau a unui pom cert aflat în fața noastră; și are
Boltă. Este o construcție în toată regula, dar numai dacă o
urmezi
Până la capăt, pătruns de interesul de a ști pentru a putea.
Căci nimic nu mai poate fi înșușit acum
Fără un interes vizibil sau în absența unei eficiențe
Limpezi pentru orice ochi de învățăcel și de învățător.
Nu știți? Încercăm să intrăm împreună într-o școală?

Într-un templu al învățăturii, spuneți?
Cu atât mai bine, căci o să fiți și mai atent la slujbele
Ce se oficiază aici. E drept, nu există un altar propriu-zis (nu
Putem lua catedra drept altar!), însă trebuie să descoperim,
Pe undeva, ceva care măcar să semene a sanctuar. Priviți!
Sub coaja celor spuse de maeștri, sanctuarul ca atare:

idealurile
Educaționale. Sunt în floare: totdeauna le veți găsi astfel; căci
Ele nici nu au fost mugur, nici nu vor trece în fruct. Trec, desigur,
În fruct, însă în mintea neagră-galbenă-maro a celor
Ce învață pe rupe. Și au fost și mugur, dar
Numai în poemul naturii, urmat, imperturbabil, de noemul
aceleiași naturi.
Cum te-ai putea pregăti pentru viață altminteri decât trecând
Printr-o școală? Cum ai putea trăi printre oameni educați, fără
Învățătura deprinsă, după munci transpirante, într-o școală?
Și cum te-ai putea plimba liniștit pe marginea unui lac,
Pe lângă pomii crescuți, parcă întâmplător, în marginea
Aleilor, dacă nu ai învățat într-o școală cum să ți se pară,
Toate aceste lucruri?

Educația este cel mai prețios dar pe care zeii l-au făcut
oamenilor!
Pardon! E vorba, aici, despre altceva: despre filosofie (iar vorba
E a bătrânului Platon). Oricum, educația este cel mai prețios dar
Al omului către om.
Ne-ntrebăm: nu se poate primi educația și de la altcineva
Decât omul? Anticii susțineau că cel mai abil vrăjitor
Educător este un centaur. Mai târziu, s-a susținut că
Zeul ar fi cel mai bun magistru. Mai mult, că zeul ar fi
Singurul învățător. Lucru nu tocmai potrivit motivației

(citește "orgoliului") educatorului om-actual. Acum mulți
oameni cred că trecutul este un bun învățător. Așadar
timpul ne învață, prin trecutul său. Numai că el nu se află în
nici o școală;
Nu-i nici pe aleile ce duc către școlile presărate în spațiul
Vizibil și invizibil din inima noastră, din inima vieții noastre,
Din inima destinului nostru despuiat și trecut în fruntea unui
Alai cu suflete înamorate de viețile viitoare de pe acest
Pământ. Auziți cum sună vorbele astea, lovindu-se de
Timpane înțepenite?

Există, desigur, un plan educațional, pentru fiecare maestru
Și pentru fiecare școală. El cuprinde, cum bine știm, intențiile
Educaționale, obiectivele; apoi, conținuturile cu toate problemele
Desprinse din cunoștințele bine așezate; la sfârșit, lista
surselor
De informație. Planul mai cuprinde indicații pentru educator,
Precizări privind metodele ce trebuie folosite "pe calea către" un
Bun rezultat, tehnicile ce vizează relația concretă
educator-educat.

Peste toate acestea, tronează ideea "controlului activității":
nimeni
Nu-și poate face de cap când e vorba de tână generație!
Socotiți firesc actul în cauză (cel al controlului,
Împreună cu motivația sa)?

Educatul și educatorul stau totdeauna față în față. Să se
Vadă, să se simtă, să se iubească etc.
Personalizarea este condiția sistemului educațional
Contemporan, adânc înfipt în viața noastră,
Ea însăși supusă vremii (sau vremurilor). E limpede: de unde
Îndoieli în privința puterii educației "de a clădi suflete"? De unde
Îndoieli în suflitele discipolilor așezați la umbra
Magiștrilor în floare, de care
Nu duce lipsă nici o societate contemporană (poate nici
O urbe, o margine de urbe, un sat, un cătun, un cămin)?

Îndoieli, viziuni, poezie, închipuire, întruchipări, umbre:
Setul non-valorilor de azi. Certitudini, verificări prin punerea
Mâinii, inteligență, obiectivitate, evidente exterioare, corpuri:
Setul valorilor autentice ("eterne", cum le numea Nietzsche)
de azi.

Suciți valorile și non-valorile: faceți din fiecare opusul.
Poate dobândiți astfel o idee despre natura educației.
Dacă o priviți drept în față, ca și cum s-ar afla în fața
dumneavoastră,
Nu-i veți pătrunde rostul, chiar dacă aveți o inteligență
ascuțită:

Are himenul elastic și vă scoate afară din problemă.
De aceea, suciți valorile și non-valorile de azi; să aveți grijă
Să le răsuciți de un număr impar de ori. Dacă vă veți lepăda
De maestrul propriu, sucind valorile (după regula prescrisă),
atunci
s-ar putea să vedeți în față altceva: pe mine. Abia acum
puteți fi
siguri că se află ceva în afara dumneavoastră.
Așadar, ce ați putea zări astfel?

Pe "Om", lângă lumina înfiptă, ca un falus de maestru,
în himenul discipolilor al vieții; alături,
o picătură de sânge: natura educației.

O naștere

Christian CRĂCIUN

A stîrnit ceva rumoare în spațiul public hotărîrea unei femei de la noi de a da naștere unui copil la o vîrstă absolut imposibilă. Spun rumoare și nu dezbateră publică, pentru că nici maturitatea culturală a presei noastre, nici cultura obștească n-au ajuns la stadiul de a putea susține o dezbateră care să depășească nivelul de „părerea mea”. Dacă presa cotidiană a speculat în special partea senzațională a evenimentului (lucru firesc doar pînă la un punct, dar nefirescul începe din momentul în care dezbateră de idei, substanțială, a lipsit) mi s-a părut anormală lipsa subiectului din revistele de cultură (excepțiile prea puține). Nu este bioetica una dintre „temele fundamentale ale timpului nostru”? Abia ce apăruse, tradusă la HUMANITAS, cartea lui Francis Fukuyama din 2002 *Viitorul nostru postuman. Consecințele revoluției biotehnologice*. Cine mai crede că biotehnologia este o chestie ce-i privește doar pe specialiști, citind această carte mai palpitantă decât un roman polițist va realiza că viața noastră este pe cale de a fi schimbată radical de posibilitățile fabuloase ale ingineriei genetice. Măcar filmele horror ne-au învățat cu aspectele apocaliptice ale temei, bomba atomică față cu cele biologice ne va apărea ca arcul cu săgeți față de mitralieră. Ceea ce a hotărît doamna Iliescu și au pus în aplicare niște medici este o provocare culturală, ea ne pune în fața unor vechi întrebări fundamentale privind condiția umană, limitele în care omul poate interveni în intimitatea Creației, dreptul la viață și la moarte etc. De aceea, dincolo de discursul Bisericii, insuficient articulată, al feministelor și susținătorilor necondiționați ai corectitudinii politice, al medicilor și al eticienilor, aș fi vrut să asist la o dezbateră mai largă, purtată în cunoștință de cauză.

Suntem, evident, în fața unei provocări care ne obligă să ne revizuim obiceiurile, să ne punem încă o dată niște întrebări, să căutăm alte răspunsuri pe care filosofia clasică nu le putea da. Nu sunt toate acestea substanțe culturale? În loc de a consuma zeci de cuadrați pentru discuții savante despre vreun volumaș de 80 de pagini de poezii sau pentru vreun roman cu porcării, pentru etalarea unor orgolii „demiurgice” exacerbate, revistele noastre culturale ar fi putut, s-ar fi convenit, să facă loc acestui eveniment care nici fapt divers (chiar dacă presa aceală l-a tratat ca atare), nici doar o chestiune pur medicală nu este. Aș fi fost curios să aflăm punctul de vedere al „marilor apostoli ai neamului”, scriitorii, despre acest fapt, să-i urmăresc în dialog cu antropologi, etologi, filosofi, etnologi, juriști, psihologi, medici, teologi, geneticieni, militanți pentru drepturile omului, politicieni șamd. Abia atunci am fi avut ceva de învățat dintr-o întâmplare care a ținut ceva vreme prima pagină a ziarelor mai mult prin insolitul decât prin partea ei într-adevăr gravă. Insolitul provine nu numai din actul în sine, ci și din contextul său. Dacă evenimentul s-ar fi produs în SUA ori în orice altă țară, unde asistența medicală este pusă la punct, drepturile omului, nu doar o lozincă, iar cercetarea științifică înghite miliarde de dolari, atunci nimeni nu s-ar fi mirat. Dar să apară în România, unde spitalele arată mai rău ca bivuacurile din primul război mondial, pacienții mor cu zile iar banii pentru cercetare sunt

ca praful de pe tobele lui Ovidiu Lipan? Țasta da miracol!

Ajung astfel din nou la scriitorul român, care se complăce a trăi într-un fel de rezervație estetică. Chiar și cei din cele mai recente promoții, obsedați cum este firesc să conteste tot ce i-a precedat, nu diferă fundamental de cei contestați, nici ei nu se implică în alte bătălii decât cele strict legate de camarile literare. Doar political ce ne mai scoate din bîrlag, dar atunci doar pentru controverse fără nici o amplitudine ideatică. Trecem astfel ignoranți (și ignorați!) pe lângă momente excepționale de autodefinire, cum este cel pe care aici l-am luat doar ca pretext. Pe vremuri se folosea un verb bine încastrat în limbajul de lemn al epocii: „să ne implicăm”. Ca multe alte cuvinte, și acesta a fost probabil definitiv demonizat, devalorizat prin această mumificare în chihlimbarul lozincăriei de partid. Ceea ce nu înseamnă că ideea în sine nu merită regândită, revalorizată din perspectiva „societății postumane” în care ne pregătim să intrăm, mai mult sau mai puțin(i) conștienți. Imperativul amintit nu are în primul rând un sens politic (*id est* elementară luptă între partide) sau, dacă vreți, are, dacă dăm politicului un înțeles mult mai larg: al jocurilor cu mai multe strategii pentru cucerirea unei puteri, fie ea socială, simbolică sau... politică. Dar tot secretul stă în finețea unui anume simț care te ajută să discerți „ceștiunile arzătoare la ordinea zilei”. Pe care un adevărat scriitor nu le poate ocoli fără să se pronunțe asupra lor. În beneficiul propriei sale opere în primul rând. Îmi amintesc de un celebru prozator al nostru care, întrebat în deceniul trecut de ce nu se pronunță asupra importantelor momente istorice prin care treceam, începând cu însuși actul fondator din decembrie 1989, răspundea făcând o teorie a distanței „picturale” care te-ar ajuta să percepi mai bine sensul evenimentelor și cerându-ne să așteptăm viitorul său roman. Care, între timp, a apărut dar, firește, n-a dat nici o soluție și n-a avut decât un ecou protocolar de critică și deloc de public. Răspunsul lui mi s-a părut încă de atunci sofistic și s-a adevărit tot mai mult astfel odată cu trecerea timpului. Pentru că distanța o fi ea bună pentru opera literară, pentru roman, care oricum presupune o gestație (tot vorbim despre naștere) mai lungă, dar nu mai este necesară, și devine moralmente chiar nocivă, pentru ființa publică, socială, cetățenească a scriitorului. Care are azi la dispoziție un întreg univers media pentru a-și face ascultate opțiunile, ba chiar a și le impune. „Dacă eu tac, tu mîine n-ai nici un drept să taci” zice un vers uitat prin manualele deceniilor trecute. Scriitorul, din păcate pentru el, n-are acest drept la tăcere. Și-l poate proclama, dar atunci nu se mai poate plînge că este ignorat în spațiul public. Senzația de larmă, de turn al lui Babel este dată nu de mulțimea și vehemența vocilor, ci de faptul că ele se rostesc/răstesc într-un spațiu închis, cu ecouri infinit amplificate, sub bolta breslei și atât. De îndată ce ieșim în aer liber, toată această gălăgie abia de se mai aude. Și totuși, provocările vremii noastre sunt extraordinare și mi-aș dori să citesc reviste culturale care să răspundă acestor provocări.

Știu că mi se poate reproșa că am rescris, într-un fel, în cele de mai sus, desueta chestiune a turnului de fildes. Nu este așa decât la o lectură superficială. Pentru că orice ficțiune provine dintr-o facțiune, adică dintr-o opțiune. Nu aștept de la scriitor decât să-și manifeste ca scriitor această opțiune. Cel puțin pînă ce fetița doamnei Iliescu va fi mare și ne va citi. Dacă se va mai citi în limba română pînă atunci.

Blestemul ca motiv folcloric. Blestemul de dragoste - relația mamă-fiu, mamă-fiică. Blestemul și înstrăinarea. Forțe vivificative. Desferecări de blesteme. Practici magice propice exorcizării

Gherasim RUSU TOGAN

(urmare din numărul anterior)

Blestemul și lumea războiului:

ntr-un univers supus dezastrului, este de așteptat ca blestemul să izbească necruțător, din credința că numai prin pieirea celor care l-au pus la cale se va șterge și sursa tuturor relelor, reîntronându-se mult dorita pace. Cât șir de ani, oare, blestemul care urmează a fost rostit cu teama locurilor de supliciu puse la cale de comuniști, Canalul și pușcăriile... veșnic pregătite să soarbă în hăurile distrugerii pe cei care se arătau potrivnici aberantei ideologii, impuse cu cnutul de către slugile lui Stalin. Dar blestemul omului de pe meleagurile carpatine a fost devastator: „Măi Staline, Măi Staline, / De nu te-o blestemat nime, / Tu ascultă-mă pe mine: / Kremlinul să ți-l văd pară, / Să-ți piară copii și țară / Să te văd lovit de rău, / Cum a fost feciorul meu / Kremlinul să ți-l văd jar / Că l-ai supus la amar / Kremlul să ți-l văz tină, / Că l-ai sfârșit în mină! / Măi Staline, măi Staline, / Uscă-să inima-n tine! / Foamea să te prăpădească, / Toată floarea românească, / Prăpădească-ți grânele, / Retezească-ți mâinile! / Doamne, ruga mea primește, / Ca pe-un câine mi-l sfârșește!” (5) Cât de vizionară a fost mama care-și țesuse blestemul cu inima îndoliată după fiul pierit în negurile Rusiei, câtă de puternic a putut emana prin vocea sa durere, istoria a dovedit-o prin curgerea timpului! Și totuși, Domnul a întârziat parcă să-i împlinească românului blestemul-durere, lăsându-l atâta amar de vreme sub teroare și teamă, și cât i-a mai ars prin pulberea anilor inima! Și nu o dată, după sfârșitul ostilităților celui de al doilea război mondial, târziu, în nopțile de iarnă, zdrobit de durerea pierderii unuia dintre feciori și revenirea tatălui meu cu chipul mutilat, îl auzeam pe bunic, în singurătate, cântând-și vaiurul sufletului, parcă aproape murmurat, dar cu lacrimile brăzdându-i obrazul. Târziu, i-am transcris acele vaiere și le-am păstrat cu sfințenie, departe de ochiul ciclopului, ce mi-ar fi amenințat viața! Redau din ele, câteva, luminii: „Mareșale, față rasă, / Întoarce-mi fecioru-acasă, / Că se crește grâu-n spic, / Iarba că nu mi-am cosit / Și sunt tare amărat!” Sau, în aceeași gamă de ură și de blestem: „Mareșale, Mareșale, / Bată-te necaz și jale, / Că la Cotul Donului / Ne-ai dat carne tunului!” (6)

Astfel, într-o dureroasă stare, numele celui care se crezuse drept eliberator și reîntregitor de țară, pe firmamentul timpului, memoria populară i-a atribuit o legitimitate pe măsura faptelor, chiar dacă, pentru unii, într-o asemenea fațetă, imaginea produce iritări și chiar nemulțumiri: „Mareșale, praf și jale / Fi-ț-ar drumul dumnitale! / Că soarta soldatului / Ai dat-o pământului, / Să-l plângă mamă și tată, / Să nu-l mai vadă vreodată!” Și exemplele ar putea continua...

Într-o altă ordine, nu sunt omise nici tonalitățile reportericești, prin care cântecul războiului exprimat ca blestem al suferinței, notează aceleași stări aspre, dintre care prizonieratul lasă peste suflet răni sângerânde:

„Șase zile ne-am luptat, / Până ne-au înconjurat, / Rusu-i tare cătrănit / Și tare ne-a chinuit, / Ne-a hrăbit cu apă chioară, / Cu sudalme și ocară. / Dare-ar Domnul Dumnezeu, / Să-i cadă neamul la greu!”

Aceeași implicare afectiv-emoțională o întâlnim și în Cântecul de iertare, litanii funebre în care, în cântecul de rămas bun al defunctului, se reiterează o întregă viață. (7) În aceste cântece, imaginile luminoase sunt estompate de fragmente autobiografice, în imagine de negru, nevestejit de trecerea timpului. Un asemenea comportament, rămas scrijelit în formă de imprecăție pe conștiința multor generații este, de asemenea, războiul. Cu el, în clipa mării treceri se țin imagini dramatice. „De năcaz să aibă parte / Că m-o dus soldat departe, / Și tot cu ranița-n spate. / Doamne, mult am suferit, / Pe urmă m-o și rănit, / Mult sânge mi-am mai vărsat, / Prin spitale operat.” (Cântec pentru Grecu Zosim)

Tragică este și litania în care tatăl își povestește drama feciorilor care: „...mi-au fost duși în război / N-au mai venit înapoi, / I-au dus să-și apere țara / Și mi-au secăt inimioara. / Rătăciiții mei feciori, / Ca-n grădină două flori!” (Cântec pentru Stanciu Teodor)

Într-un alt cântec, tatăl își trăiește plecarea ca pe o speranță a reîntâlnirii feciorului pierdut în război. Jelania îmbracă tonalități aspre: „Mă duc să-mi găsec feciorul, / Că mi l-a zdrobit războiul / Și mi-am pierdut ajutorul.” (Cântec pentru Herciu Suci Teodor)

Demn de reținut este și faptul că aceste cântece, create de reprezentanți ai colectivității în care defunctul și-a trăit viața, devin pentru noi dovezi ale puternicei legături dintre membrii colectivității care-l immortalizează astfel pe cel plecat, trecându-l în cronică nescrisă a locului respectiv în cea cunoscută sub denumirea de memorie colectivă. Desigur că faptele topite într-un asemenea cântec își au ca sursă tocmai mărturiile celui ce le-a trăit, povestite nu o dată semenilor, și de-aici sursa de autenticitate indiscutabilă: „Și pe mine că m-au dus / Și-n Italia am ajuns. / Mă suiam pe munte-n sus / Și plângeam c-ai mei azi nu-s / Mă rugam la Dumnezeu / Să mă-ntoarcă-n satul meu.” (Cântec pentru Luca Zosim)

Aceeași lamentare și-n drama prizonieratului: „În război cât am luptat, / Sănătatea mi-am scurtat / Și Rusia-n prizonierat, / Ce-a rămas mi-a spulberat. / Prin lagăre-nghesuit, / Ca un rob am chinuit, / Am ajuns de-am tras în jug / Cum trage vita la plug. / Doamne că-mi știi chinurile, / Scurtă-le lor zilele!” (Cântec pentru Raicu Valer)

De asemenea, și-n aceste *Cântece de iertare*, se aude tulburătoarea voce a mamei bătrâne, care-n tonalități mioritice aduce ocară celor care i-au pierit feciorul: „Doamne, dă-le blestem greu, / Pentru drag feciorul meu, / Pe cari l-au dus în război, / De nu s-a-ntors înapoi. / Aproape de Stalingrad, / Acolo l-au îngropat, / A murit fără lumină, / Fără muma lui cea bună.” (Cântec pentru Stanciu Nița)

Asemănătoare este și litania feciorului smuls brutal de acasă și, ca urmărit parcă de un blestem, rămâne pierdut prin Europa însângerată: „Rău am fost bătut de soarte, / Să plec de tânăr la moarte / Să-mi las părinți, / Să-mi las boi / Să plec plângând la război... / Prin Galiția blestemată, / Plângea fecior, plângea tată...” (Cântec pentru Oprean Candit)

(continuare în numărul viitor)

BUCOVINA LITERARĂ (nr. 1-2, ianuarie-februarie 2005). Revista de la Suceava ne încântă mereu prin seriozitatea ei - pe toată linia. Dintre colaborările acestui număr dublu reținem, cu deosebire, editorialul despre cenzură, semnat de Constantin Arcu, cenzură care există și astăzi, bine mersi. Ion Beldeanu comentează volumul *Suprafața lucrurilor* de Marin Ifrim. Continuă serialul incitant *Cultul plagiatului la români* de Alexandru Dobrescu. Interviu îl are ca invitat pe „istoricul literar, comparatistul, eseistul și traducătorul” Stan Velea, Pagini pentru Ion Irimescu, patriarhul arte românești, la 102 ani. *Miscellanea* lui Theodor Codreanu e soră cu *Fragmentarium*-ul din *Revista Nouă*. Suntem rude, cu voia dvs.!

ATENEU (nr.1 ianuarie 2005). Bogdan Ulmu, intervievat de Sergiu Adam, spune lucru mare: „literatura de sertar pesemne avea texte al căror mormânt rămâne sertarul”. Tot despre lectură scrie Al. Călinescu, luându-i ca martori pe Gide și Proust. Luăm cunoștință, cu tristețe, despre moartea poetului, cunoscut și drag nouă, Octavian Voicu. Ne-am amuzat de „întoarcerea armelor în poezie”, imediat după 1990, când cameleonismul a căpătat, în cantități apreciabile, forme grotești. Faptul e relatat, cu exemple, de Constantin Călin.

ADEVĂRUL LITERAR ȘI ARTISTIC (nr. 755 și 756, februarie 2005). Așa e cu „mitul conspirației” anti-eminesciene. Ideea asta „fixă” este urmărită de Theodor Codreanu cu un scenariu construit cu un scenariu construit numai din probe „palpabile”. Pare, într-adevăr, incredibil, în ceea ce-l privește pe Maiorescu, pe care mult îl prețuim. Altminteri, în general vorbind, cabala anti-eminesciană există de mult și astăzi parcă mai activă ca oricând. Dar numai eminescologii consacrați pot să decidă în legătură cu realitatea de fapt. Ceilalți doar să observăm mersul disputei, chiar să combatem cu *afirmații* în lipsa *argumentelor*. Bine primit *Dosarul Bacovia* de Constantin Călin, pe bună dreptate. Pagini inedite din „Jurnalul” lui Gala Galaction: „Când socialiștii și comuniștii au ajuns stăpânii vieții noastre...” Teodor Vârgolici scrie despre o nouă sinteză asupra lui Titu Maiorescu de Cornel Moraru. N-am înțeles ce rost are la această pagină coperta cărții lui Al. Piru, publicată postum.

PRO SAECULUM (nr.1 (15), ianuarie 2005). Foarte serioasă această revistă din Focșani, cu colaborări de mână întâi: Eugen Simion, Mihai Cimpoi, Dan Berindei, Alexandru Zub, Constantin Ciopraga, Fănuș Neagu, Magda Cârneci, Mircea Dinutz, Ioan Adam, Constantin Coroiu, Anghel Dumbrăveanu, Passionaria Stoicescu, Ecaterina Țarălungă, Nicolae Iliescu, Ieșu Butnaru, Constantin Frosin, Ion Rotaru, Mircea Radu Iacoban, Andrei Milca etc. etc. Continuă publicarea „Jurnalului” lui Eugen Barbu. Adevărat „carte de învățătură”. O publicație dâmbovițeană privește „de sus”, cu aroganță nătângă această revistă... de provincie! Nu găsește de luat în seamă decât eseul Anei-Maria Cornilă pe marginea unui tablou de Pieter Claesz. „Eliștiții” capitaliști își dau arama pe față când își încep

prezentarea cu celebra frază: „Revista focșăneană (...) se deschide cu un eseu al lui Mihai Cimpoi, *Eminescu și literatura fără frontiere*. Nu l-am citit. Am trecut mai departe”. No comment!

TRIBUNA (nr. 54, 1-15 februarie 2005). Reținem eseul d-lui Ion Pop «Caragiale în poezia generației '80» și «Paul Goma antisemit (III)», puncte de vedere semnate de Laszlo Alexandru. De reținut și că V. Fanache a răspuns, la 70 de ani, întrebărilor lui Mihai Dragolea. La Mulți Ani și din partea noastră, domnule profesor!

CRONICA (nr. 1, ianuarie 2005). Bogată în informații culturale în sensul cel mai larg al cuvântului. Păcat că structura nu simte influența unui adevărat secretar de redacție, care să organizeze cât de cât (modern și accesibil) textele. Multă poezie bună. Un interviu interesant cu regizoarea Cătălina Buzoianu.

LITERE (nr. 1 (58), ianuarie 2005). Revista liliputană, dar musculoasă ține la zi cu literatura! Alexandru George privește spre «Literatura de sertar și de buzunar». Barbu Cioculescu „povestește” despre *Asediul locului comun* de Mircea Horia Simionescu și „universul simionescian”. De la Mircea Constantinescu (*Un Llosa, doi Llosa*) reținem și existența „pericolului galben”, demografic, desigur.

CAFENEUA LITERARĂ (nr. 1/21, ianuarie 2005). Dedicat „Vagabonzilor stelari” care au coborât în cetatea Sibiului, la Colocviile de poezie ale Revistei „Transilvania”. Totuși, la Pitești trebuie să fie literați care să se pună în slujba acestei publicații elegante și aerisite. Nu trecem cu vederea poezia, regină și aici, ca mai sus, la Iași.

DACIA LITERARĂ (nr. 58, ianuarie 2005). Nici o surpriză de la o revistă cu program distinct, serios. Numai răspunsuri plăcute la așteptări. Cele patru secțiuni sunt consistente acoperite, dar trebuie să reținem «Tudor Vianu – Patru decenii de posteritate» de Constantin Ciopraga, «Veronica Micle – legendă și adevăr» de Ilie Dan, «„Dosarul Eliade” și diaspora românească» de Florin Cântec.

ROMÂNIA LITERARĂ (nr. 7, 23 februarie-1 martie 2005). Al Săndulescu scrie despre «Romanele lui G. Călinescu»; Roxana Sorescu dezvăluie „erori” într-un articol despre V. Voiculescu unde apar false informații inedite. Monica Joița – despre intrarea lui «Brâncuși în secolul XXI». Continuă publicarea unei „Scrisori din Paris” a lui Eugen Ionescu «uitată în paginile Vieții Românești», text comentat în numărul anterior de Mircea Iorgulescu.

AXIOMA (58, ianuarie 2005). Ieronim Tătaru aduce surpriza cu «Proiectul ultimei comedii caragialiene». Tot despre «Caragiale, un anume fel de clasicism» scrie ; la rubrica *Texte și pretexte*, Constantin Trandafir. Matematicianul Mihai Brescan abordează „Geometria non-euclidiană a *Paradisului*», desigur, al lui Dante, văzut și prin «Ochii Berenicei» de Horia Roman Patapievici. *Meridianele* se opresc la Jean Starobinski: «Melancolia e mai curând a aceluia care se simte separat, care nu vede în lume decât mască și nebulie» (în tălmăcirea lui Florin Dochia).

Ioan FLORA

20 decembrie 1950 – 3 februarie 2005

Nu la moartea lui Ioan Flora se cuvenea să scriu acum, ci la viața lui trebuia să dau cuvânt. Orice s-ar spune, moartea, mai ales când se prea grăbește, e o nemerită ofensă. În această împrejurare, ruga lui Blaga ne mai rămâne: „Oprește trecerea. Știu că unde nu e moarte nu e nici iubire, și totuși, te rog, oprește, Doamne, ceasornicul cu care ne măsurăm destrămarea”.

La omul Ioan Flora impresiona o inefabilă blândete, o combinație rară, paradoxală, de volubilitate și nobilă delicatețe, luminată de un zâmbet blajin și de mare disponibilitate spirituală. În loc de asceza predestinată, trăia cu prietenie exuberantă printre semeni, un dinamism care s-a revărsat în poezia lui ca o învolburare, pe lângă amplitudinea elegiacă. A trecut prin cenacluri, școli, redacții, până la secretariatul Uniunii Scriitorilor, care l-au pus în relații de specifică febrilitate. Pe „boem” nu l-am cunoscut. Iar dacă a fost așa, mi-l închipui în familia marilor melancolici. La cele câteva întâlniri scriitoricești, colocvii, simpozioane, aniversări, comemorări, unde l-am întâlnit, lăsa să se întrevadă doar acea mansuetudine inteligent surâzătoare, de cuminte jovialitate.

Cu discreție și imprevizibil a trecut și în neființă. Ultima lui carte, *Dejunul sub iarbă* (2004), e, parcă, premonitoare; „Mă gândeam la rafala de vânt de la intrare, / Mă grăbeam acasă”. Odată cu intrarea sub iarbă, menestrelul a devenit legendă, îngemănat cu poezia lui în ctitorie durabilă.

C. TRANDAFIR

Breviarul cavalerului postmodern

1.
“În război, cavalerii își înăbușă orice frică”, scria scutierul și biograful lui Don Pero Niño, cavalerul neînvins al sfârșitului de veac XIV.
“Ei se expun oricărui pericol, ei își mistuie trupul de dragul aventurii, își macină viața pe rugul morții neîndurătoare.
Pâine acră, pesmeți mucegăiți, carne fiartă sau crudă;
azi mâncare din belșug, mâine post negru;
vin puțin sau deloc;
apa din iaz sau dintr-un butoi;
adăpostii de câte-un cort, de crengi uscate, de cerul ploios;
un pat tare, somn pe sponci;
îmbrăcați în armură, țintuiți în fiare, ei binecuvântează
dușmanul
aflat la o simplă aruncătura de săgeată.

2.
Poezie de epocă:
“Cavaleru-i vierme,
vierme viermuind
într-o gogoasă de fier.

Cavalerul călărește într-o șa ce se înalță precum o creastă pe spinarea calului, cu pintenii înfiți în scări extrem de lungi, încât aproape că stă în picioare.
El lovește mai întâi cu lancea.

El poartă o sabie mânăuită cu amândouă brațele și un pumnal de patruzeci de centimetri.

Mai are, fie legată de șa, fie purtată de scutier, o sabie lungă pe care o azvârle cum ai arunca o suliță; de asemenea, o secure cu vârful în spatele lamei curbe, și un buzdugan cu margini ascuțite și crestate, arma îndrăgită cu episcopii și abajii războinici.

Cavaleru-i vierme,
vierme viermuind
într-o gogoasă de fier.”

3.
Curajul, forța, îndemânarea făceau ca un cavaler să fie preux. Onoarea, loialitatea, curtoazia, politețea, generozitatea defineau comportamentul cavaleresc ideal, iar dragostea curteană –
geniul conducător.

4.
Trubadurul Bertrand de Born:
“Inima mi se umple de bucurie când văd castele asediate,
palisade prăbușite,
mulțimea de vasali căzuți,
caii morților și răniților rătăcind în cele patru zări.
Inima mi se umple de bucurie când văd cum se aruncă în luptă bărbații de neam neurmărind decât sfărâmarea capetelor luminate, ciopârțirea mădularelor tinere.” [...]

In memoriam

Arthur Miller

Despre moralitate și rolul public al artistului

Dramaturgul american este cunoscut de marele public drept autorul unei piese care a făcut înconjurul lumii - *Moartea unui comis-voiajor* - și pentru care a obținut, în 1949, Premiul Pulitzer. Interviu a cărui versiune în limba română îl publicăm în continuare (ales și în legătură cu tema colocviului din acest număr) este semnat de William R. Ferris și a apărut în *Humanities magazine*, martie-aprilie 2001.

Aș vrea să încep cu "*Moartea unui comis-voiajor*". În piesă, soția lui Willie Loman spune: "Poate că nu este cel mai bun individ, dar este o ființă umană și i se întâmplă un lucru teribil, așa că merită atenția noastră. Nu putem permite să fie băgat în mormânt ca un câine bătrân". La ce fel de atenție vă refereați?

La sprijinul familiei sale. Desigur, contextul este mult mai larg, social și chiar politic. Oamenii dau foarte mult companiei unde muncesc și chiar Guvernului, iar atunci când nu mai sunt de trebuință, sunt dați la o parte.

Când "*Moartea unui comis-voiajor*" a fost publicată în 1949, Brooks Atkinson a scris în "*New York Times*" că sunteți autorul unei superbe drame. El a subliniat: "Domnul Miller nu are percepțe morale de oferit și nici soluții de dat la problemele comis-voiajorului. Admite că e păcat de soarta lui, dar nu oferă nici o ieșire". Există vreun mesaj moral în această lucrare?

Foarte mulți oameni sunt eliminați timpuriu din viața productivă sau din societatea din care făceau parte. Am o mulțime de scrisori de la oameni care erau în funcții importante, la un moment dat, și care au fost prematur înlăturați. Dacă domnul Atkinson vede ceva moral în asta, atunci greșește.

Foarte multe din lucrările dumneavoastră, în afara faptului că sunt tragedii personale, sunt și comentarii asupra societății, la fel ca operele lui Ibsen. Credeți că o poveste personală poate transcende și poate atinge, influența o societate?

Depinde foarte mult de autor. Dacă se implică și află suficient de multe lucruri, devine deja o chestiune personală. Pe care o prezintă subiectiv. În privința căreia ia o poziție. Depinde de ceea ce prețuiește autorul în viață. Nu poți spune că un subiect sau o trăire sunt mai importante decât altele. Iar un subiect nu stă pe stradă, așteptând să fie ridicat. Este vorba despre intensitatea cu care un autor trăiește un moment. Să iei viața de zi cu zi și să o transformi în artă. Acesta este secretul. Este parte din temperament, viziune, care este definită doar printr-o operă de artă. Și aici mă opresc. Nu poți să te apuci, pur și simplu, să analizezi arta pe bucăți, că ajunge bucăți.

Într-un recent articol, publicat în Harper's Magazine, ați amintit de un anume doctor numit Saul Burry, care l-a sfătuit odată pe un scriitor: "Tu ai prea multe de povestit. Las-o mai moale. Examinează consecințele. Noi suntem într-un teatru, unde vrem să ne auzim propriile inimi tresărind la auzul unor trăiri nou-nouțe, nu să ne speriem din cauza unei uși care se deschide scârțâind". A vorbit acel Saul Burry sau dumneavoastră, domnule Arthur Miller?

A fost Burry. Burry era un foarte bun critic și nu pot să îmi asum nimic din ceea ce a spus. Am învățat multe de la el și i-am dus ideile mai departe. Avea răspunsuri pentru toate.

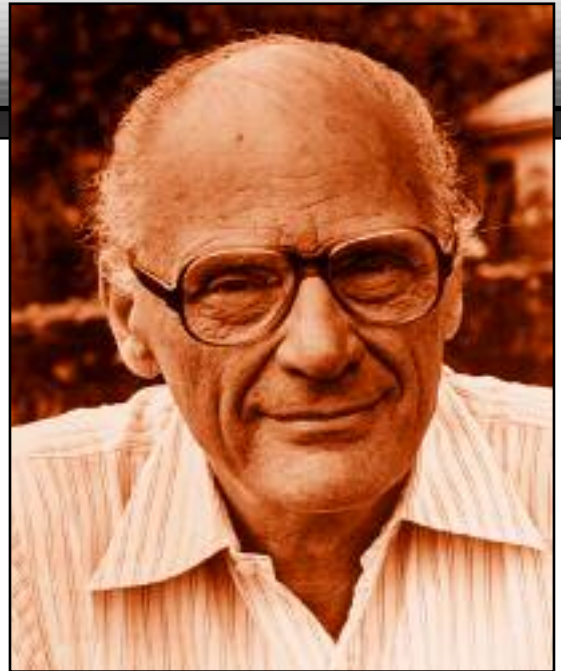
Ce sfaturi dădea Burry publicului?

Să plătească biletul, să vină la timp și să își închidă celularele. Să își facă propria idee despre piesă, nu să se ia după critici. Să plângă când simte nevoia, să râdă când e cazul. Să înțeleagă exact cât poate. E posibil ca data viitoare, peste doi, trei ani, să înțeleagă altceva. Depinde de moment, de maturitate.

În câteva dintre piesele dumneavoastră folosiți tema tată - fiu. Ați declarat că propria relație cu tatăl dumneavoastră a fost ca "două faruri pe două insule diferite". De ce credeți că această relație este o temă bună de scris?

Două dintre cel mai bune piese scrise vreodată, "Hamlet" și "Oedip", o tratează. Nu e nimic nou. E prăpastia aceea: "Eu sunt ceva ce tu, deocamdată, nu ai cum să fii. Eu voi fi mereu înaintea ta". E

17 Octombrie 1915 - 11 Februarie 2005

mentalitatea unor tați tiranici, care nu dau nici o șansă fiilor. Dacă, cumva, reușesc în viață, nu îi lasă să se bucure. Fac pe victimele și, de obicei, îi trag înapoi. E o poveste veche. Nu am inventat-o eu și sunt convins că va fi de actualitate mereu.

Ce importanță are limbajul în cărțile dumneavoastră?

Eu doar creez personajele. Ele vorbesc mai departe. De exemplu, Willie Loman nu vorbește doar limba străzii, ea vorbește și formal și informal. E aproape un stil victorian. Am luat decizia asta - să îl ridic la un nivel unde poate singur să dirijeze ideile și sentimentele și să le facă aplicabile întregii rase umane. Nu am folosit stilul Broadway, care este aproape vulgar, nici cel diplomatic, ci ambele, în varii situații. Mi s-a spus că piesele mele nu se pretează unui joc de scenă alert. Nu știu, nu pot face comparație, nu am mai fost de mult timp la teatru. Nici nu e asta ideea. Eu nu scriu pentru scenă, ci pentru lectură. Există scenariști care fac chestia asta. Uite, "*Moartea unui comis-voiajor*" tocmai s-a întors dintr-un turneu teatral și nu a avut nici o problemă în a-și găsi un public. Teatrul este o artă care se schimbă permanent. Răspunde momentului istoric, așa cum fac ziarele, și nu există nici o previziune despre cum ar trebui să arate viitorul.

În viața dumneavoastră ați rămas întotdeauna pe poziții, v-ați menținut crezul și ați luat cuvântul atunci când a fost cazul. Care este rolul unui artist în viața politică?

Artistul trebuie să fie doar un bun cetățean. Știu că este banală expresia. Lucrurile stau așa: oamenii au nevoie de lideri de opinie, iar dacă ai idei și poziții, e bine să le exprimi. Nu toți artiștii sunt așa. Unii se exprimă greu, verbal, și nu reușesc să capteze atenția, iar un artist nu ar trebui să facă ceea ce nu îi place. Dar sunt chestiuni ce nu pot fi lăsate la voia întâmplării. De exemplu, cenzura, de orice fel. Artiștii sunt primii care ar trebui să ia poziție, mai ales dacă cenzura vine din mediul politic.

Când ați ajuns cu "*Moartea unui comis-voiajor*" în China, au fost multe surprize?

Au fost câteva. E adevărat, povestea este americană, este drama unui american, dar aplicațiile ei sunt mult mai largi. Nu contează unde se joacă, mesajul este înțeles.

Nu același lucru s-a întâmplat când "*Moartea unui comis-voiajor*" s-a jucat pentru prima dată. Au fost puțini spectatori, comparativ cu alte piese ale dumneavoastră. Succesul a venit treptat. Ce vă satisface mai mult, succesul răsunător, chiar după prima piesă, sau cel în timp?

Am avut colegi, care, în noaptea în care am avut cel mai mare succes cu o piesă de-a mea, au trecut pe lângă mine fără să mă salute. Cum credeți că m-am simțit? A fost descurajator, dar, în același timp, am simțit o anume fericire, pentru că piesa trata o problemă pe care toată lumea se temea să o judece, să o scoată la suprafață. Unii mi-au spus mai târziu ce i-a supărat, au crezut chiar că le-am citit viețile, cumva.

În românește de Ela DOBRE